

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Tereza Marčanová

Potřeby stejnopohlavních párů při osvojení

Same-sex couples' adoption needs

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu JUDr. PaedDr. PhDr. Danielu Hanušovi, Ph.D., LL.M., MBA za cenné rady a pomoc při vypracování této práce, dále Mgr. Kateřině Cidlinské, Ph.D. za rady spojené s výzkumem, paní Kristýně Nohejlové za pomoc se získáváním respondentů a v neposlední řadě všem respondentům, kteří byli ochotni se podělit o své zkušenosti s osvojením.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Potřeby stejnopohlavních párů při osvojení“ vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 7.8.2023

Podpis:

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je identifikace a zkoumání potřeb stejnopohlavních párů při osvojení. Stejnopohlavní partnerství a rodičovství není v České republice dostatečně právně zajištěno. Homoparentální rodiny se následkem toho potýkají s řadou znevýhodnění, o kterých většinová společnost neví. Jedná se například o rodičovská práva a povinnosti, která jednomu z partnerů vůči společnému dítěti nevznikají. Oblast osvojení již byla mnohokrát zkoumána jak z pohledu rodičů, tak z pohledu dětí. Výzkumy zaměřující se na stejnopohlavní páry mají tendenci zjišťovat vliv tohoto rodičovství na výchovu dítěte. Záměrem této práce bylo zkoumat, jaké potřeby stejnopohlavní páry v procesu mají, protože ačkoliv tyto páry v ČR již osvojují, mnoho sociálních pracovníků a pracovníků s nimi zkušenost nemá.

Metodou výzkumu bylo dotazování. Jeho součástí byly tři polostrukturované rozhovory s respondenty vychovávajícími osvojené dítě ve stejnopohlavním páru. Jedná se o dva gay páry a jeden lesbický. Zajímalo mě, jak jednotlivé páry celý proces vnímaly, jaké byly zdroje jejich podpory, co se jim líbilo a co by naopak rády zažily jinak. Zjišťovala jsem, jaké potřeby se vyskytovaly u více párů najednou a snažila jsem se pochopit kontext identifikovaných potřeb skrze předchozí zkušenosti respondentů. Metodou analýzy dat byla interpretativní fenomenologická analýza. Jedním z hlavních závěrů práce bylo, že lesbické páry se více přiklání k asistované reprodukci než k osvojení, protože mít biologické dítě je pro ně jednodušší. Potřeba mít dítě se objevila u všech párů a předcházela osvojení. Rozhodnutí, kdo z páru bude žadatelem a následně i právním osvojitelem, bylo pro dva ze tří párů pragmatické a závislé především na výši příjmů. Oba gay páry měly z procesu strach, který zřejmě pramení z jejich předchozí zkušenosti s homofobií. Všechny páry se shodly, že společnost vnímá matky a otce jinak.

Klíčová slova

potřeby, osvojení, homoparentalita, stejnopohlavní páry, homosexualita

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to identify and explore the adoption needs of same-sex couples. Same-sex partnership and parenthood is not sufficiently legally secured in the Czech Republic. As a result, homoparental families face several disadvantages of which the majority society is unaware. These include, for example, parental rights and obligations that one of the partners does not have in relation to the child they have in common. The area of adoption has been examined many times from the perspective of both parents and children. Research focusing on same-sex couples tends to look at the impact of this parenting on the upbringing of the child. The goal of this thesis was to explore what kind of needs same-sex couples have in the process, because although these couples are already adopting in the country, many social workers do not have experience with them.

The research method was a questionnaire survey. It included three semi-structured interviews with respondents raising an adopted child in a same-sex couple. These were two gay couples and one lesbian couple. I was interested in how each couple perceived the process, what their sources of support were, what they liked and what they would have liked to experience differently. I explored what needs the couples shared and tried to understand the context of the identified needs through the respondents' previous experiences. The method of data analysis was interpretive phenomenological analysis. One of the key findings of the thesis was that lesbian couples are more inclined towards assisted reproduction rather than adoption because having a biological child is easier for them. The need to have a child emerged for all couples and preceded adoption. For two of the three couples, the decision who would be the applicant and subsequently the legal adopter was pragmatic and mainly dependent on income levels. Both gay couples had a fear of the process that seemed to arise from their previous experience of homophobia. All couples agreed that society perceive mothers and fathers differently.

Key words

needs, adoption, homoparentality, same-sex couples, homosexuality

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	10
1. Potřeby	10
1.1. Vymezení pojmu	10
1.2. Abraham Maslow a jeho teorie	10
1.3. Potřeby na základě mužského a ženského pohlaví	12
1.4. Potřeby dětí	14
1.5. Potřeby osvojitelů.....	15
2. Homosexualita	17
2.1. Vymezení pojmu	17
2.2. Stejnopohlavní páry	17
2.3. Homoparentalita a její aktuální situace v ČR.....	18
2.3.1. Specifikum plánování homoparentální rodiny	18
2.3.2. Druhy rodičovství	19
2.3.3. (Ne)smíření se z bezdětností?	19
2.3.4. Vznik rodiny u lesbických párů	19
2.3.5. Vznik rodiny u gay párů	20
2.4. Právní možnosti homosexuálů	21
2.4.1. Registrované partnerství	21
2.4.2. Majetková práva registrovaných partnerů	22
2.4.3. Nutné změny podle Kutálkové	22
2.5. Sociální problémy	23
2.5.1. Stigmatizace.....	23
2.5.2. Homofobie	23
2.5.3. Předsudečné násilí.....	24
2.5.4. Nerovnost před zákonem	24
2.6. Vliv homoparentální rodiny na vývoj dítěte	25
3. Osvojení.....	27
3.1. Náhradní rodinná péče	27
3.2. Vymezení pojmu „osvojení“	27
3.3. Právní vymezení a podmínky.....	28
3.4. Proces zprostředkování osvojení.....	30
3.5. Historie osvojení	31

Empirická část.....	32
4. Metodologie.....	32
4.1. Výzkumná otázka a metoda výzkumu	32
4.2. Výzkumný vzorek a získání respondentů	32
4.3. Metoda analýzy dat	33
4.4. Průběh výzkumu.....	34
5. Analýza	35
5.1. Výsledky prvního rozhovoru.....	35
5.2. Výsledky druhého rozhovoru	40
5.3. Výsledky třetího rozhovoru.....	45
6. Diskuze	51
Závěr	56
Seznam literatury	58
Legislativní zdroje	62
Příloha 1 – Scénář rozhovoru.....	63
Příloha 2 – Informovaný souhlas	65
Příloha 3 – Ukázka zpracovaného rozhovoru	66

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a svobod
IPA	Interpretativní fenomenologická analýza
LGBT/LGBT+	Lesbian, gay, bisexual, transgender
NRP	Náhradní rodinná péče
ObčZ	Občanský zákoník
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Pl. ÚS 7/15	Nález Ústavního soudu – Registrované partnerství jako překážka individuálního osvojení dítěte
PROUD	Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu
RegP	Zákon o registrovaném partnerství
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
USA	United States of America

Úvod

Cílem této práce je identifikace a zkoumání potřeb stejnopohlavních párů v procesu osvojení. Danou oblast vnímám jako důležitou zejména proto, že je na základě nedostatečné legislativní podpory málo řešená. Většinová část společnosti neví, že ačkoliv partneři ve stejnopohlavním páru společně osvojit dítě nemohou, osvojují jej jako jednotlivci, což s sebou ale nese značná rizika pro jejich rodinný život. Myslím si, že je důležité s konzervativně smýšlejícími jedinci otevírat dialog, neboť ačkoliv s tímto rodinným uspořádáním souhlasit nemusí, nelze do budoucna zabránit jeho vzniku. Vyrovnávat práva těchto rodin je důležité například i proto, aby dítě v případě smrti právního osvojitele mohlo dále zůstat v péči svého sociálního rodiče, který sice není jeho rodičem právně, ale dítě ho/ji za otce či matku celý svůj dosavadní život považuje. Právní nezakotveností stejnopohlavního rodičovství mohou vznikat negativní sociální události například i po rozpadu rodiny. Pokud se jeden z partnerů, který je právním osvojitelem dítěte rozhodne druhého partnera opustit a rozhodne se sociálnímu rodiči zabránit ve stýkání se s dítětem, dítě tímto způsobem může zcela přijít o druhého rodiče ze dne na den. Když se naopak rozhodne rodinu opustit rodič sociální, nemá žádnou vyživovací povinnost vůči dítěti ani partnerovi, a to může zapříčinit, že se právní rodič i s dítětem následkem jeho rozhodnutí výživné neposkytovat ocitnou na pokraji ekonomické chudoby.

Teoretická část

1. Potřeby

1.1. Vymezení pojmu

Pojem „potřeba“ byl vymezen mnoha autory, z nichž každý ho popisuje trochu jinak. Pozornost mu ve svých publikacích dával například C. L. Hull, Kurt Lewin, H. A. Murray a v neposlední řadě také Abraham Maslow (Baštecká, Reiterová, 2005, s. 68).

„Pojem potřeby vyjadřuje základní formu motivu, a to ve smyslu nějakého deficitu (nedostatku) v biologické či sociální dimenzi bytí.“ (Nakonečný, 2009, s. 249)

Zároveň by ale od sebe měly být odlišovány psychologické a nep psychologické (například biologické) významy tohoto pojmu. Psychologický význam potřeb v sobě obsahuje stránku pudivou a direktivní, která je zaměřená na cíl. Biologický význam potřeby vyjadřuje fyziologický deficit (Nakonečný, 2009, s. 249).

Chování, které je s potřebami spojeno má za cíl je redukovat skrze jejich uspokojení. Vzorec potřeby a uspokojení, který je utvářen učením zahrnuje emoce, behaviorální vzorce, ale také způsoby uspokojení (Nakonečný, 2009, s. 249). Nakonečný (2009, s. 249) říká, že zkušený člověk nemusí identifikovat opravdový motiv svých činů, ale měl by vědět, jaké bude mít jeho chování následky.

1.2. Abraham Maslow a jeho teorie

Maslow ve své publikaci *Motivace a osobnost* z roku 1954, která byla v roce 2021 přeložena do češtiny přichází s teorií hierarchie potřeb, v níž jsou potřeby řazeny dle důležitosti jejich gratifikace (míry uspokojení). Mezi tyto potřeby patří *tělesné potřeby*, *potřeby bezpečí*, *potřeby lásky a sounáležitosti*, *potřeby úcty* a *potřeba sebenaplnění (sebeaktualizace)*, které jsou srovnány od nejdůležitějších až k těm méně důležitým.

Někteří autoři, kteří z Maslowovy teorie vycházejí ji doplňují o několik dalších potřeb. Například Coan (1985 in Baštecká a Reiterová, 2005, s. 71) dělí hierarchii potřeb na *fyziologické potřeby*, *potřeby bezpečí*, *potřeby lásky a sounáležitosti*, *potřeby sebeúcty*, *potřeby seberealizace*, *potřeby vědět a znát* a *estetické potřeby*.

Vrátím se opět k Maslowovi. Podle něj je důležité naplnit nejprve potřeby základní, tedy „nižší“ (tělesné potřeby a potřeby bezpečí), aby mohly být naplněny ty „vyšší“. **Fyziologické (tělesné)**

potřeby popisuje jako výchozí bod teorie motivace a jsou tedy i nejmocnějšími potřebami. Když člověk postrádá ve velké míře všechno, bude mít spíše snahu o uspokojení fyziologických než jakýchkoliv jiných potřeb. Při neuspokojení žádné potřeby dochází k ovládnutí organismu potřebami tělesnými a všechny ostatní jsou buď odsunuty do pozadí či vůbec neexistují. Mezi fyziologické potřeby patří například potřeba jezení, smyslové stimulace či sexu (Maslow, 2021, s. 59-60). Maslow (2021, s. 61) říká, že tělo s neuspokojenou fyziologickou potřebou má mimo jiné také tendenci změnit veškerou „filozofii budoucnosti“. Pokud má jedinec hlad, přiklání se k myšlence, že jídlo je jediným zdrojem jeho štěstí. Když je ale tělo nakrmeno, ihned se objeví vyšší potřeby, které nahradí ty fyziologické.

Autorky Baštecká a Reiterová (2005, s. 74) konstatují: „Maslowova teorie se dodnes pro svou přehlednost používá především ve zdravotnických oborech, kde jako by svou hierarchičností odpovídala každodenní zkušenosti: pacient trpící bolestí se o program divadel zajímat nebude.“

Maslow (2021, s. 62) mimo jiné také říká, že když byla člověku během života vždy uspokojována určitá potřeba, je veliká šance, že bude jeho organismus tolerovat deprivaci této potřeby i v budoucnu.

Po gratifikaci fyziologických potřeb přichází na řadu **potřeby bezpečí**. Stejně jako ty tělesné mohou i potřeby bezpečí ovládat lidský organismus a zjednodušeně řečeno pro ně platí to samé co pro fyziologické. Tyto potřeby se podle Maslowa dobře pozorují zejména na dětech a kojencích z důvodu jejich větší zřejmosti. Dospělí se své reakce na pocit nebezpečí totiž naučili skrývat na rozdíl od dětí (Maslow, 2021, s. 62-63).

Dětskou potřebu bezpečí může indikovat nutnost jistého řádu a nenarušeného rytmu, kterou dítě požaduje. Rodičovská nedůslednost může v dítěti vytvořit úzkost a pocit ztráty bezpečí. Pokud se rodiče hádají a obecně z jejich strany převládají negativní projevy (i vůči dítěti), může dítě zažívat naprostou paniku. Díky těmto pozorováním lze říci, že nejen děti, ale i dospělí jedinci pro udržení si pocitu bezpečí potřebují zákonitý, bezpečný a organizovaný svět, na který se mohou spolehnout (Maslow, 2021, s. 63).

Jako třetí v hierarchii potřeb přichází na řadu **potřeby lásky a sounáležitosti**. Ty s sebou nesou touhu po emocionálních vztazích s ostatními lidmi a také mnohem větší vnímání osamělosti a odmítnutí. Maslow ve své knize Motivace a osobnost uvádí, že veliký a prudký nárůst terapeutických skupin je reakcí právě na neuspokojenou potřebu kontaktu a náležitosti. Zdůrazňuje také, že láska a sex nejsou synonymními výrazy. Samotný sex patří mezi

fyziologické potřeby, zatímco sexuální chování může být určováno více faktory, včetně potřeby lásky a sounáležitosti (Maslow, 2021, s. 66-67).

Po splnění všech předchozích potřeb se do popředí dostává **potřeba úcty**. Tu Maslowova teorie dělí na dvě skupiny. Do první patří například touha po úspěchu, moci a nezávislosti. V druhé vyžadujeme úctu od druhých lidí, uznání, význam, ocenění a další (Maslow, 2021, s. 68). Pokud jsou potřeby sebeúcty uspokojeny, jedinec má tendenci více si věřit, pocíťovat sílu a hodnotu. Naopak její neuspokojení vede k pocitům méněcennosti, a to pak může vyústit například ve ztrátu odvahy jednat (Maslow, 2021, s. 68).

„Čím člověk být může, tím být musí. Musí být věrný své vlastní přirozenosti.“ (Maslow, 2021, s. 68) **Potřeba sebeaktualizace** je potřebou, která vyžaduje naplnění potenciálu jedince. Každý člověk má potenciál jiný a je předurčený k jiným činnostem. Jedno mají ale všichni společné – všechny jejich ostatní potřeby jsou uspokojeny (Maslow, 2021, s. 69).

Může se zdát, že aby mohla na povrch vystoupit další potřeba, je důležité, aby byla ta předchozí plně uspokojena. To ale Maslow ve své publikaci vyvrací. Pro to, aby se tělo zaměřilo na další potřebu stačí pouze, aby byla ta původní uspokojena alespoň zčásti (Maslow, 2021, s. 75).

Stejně tak Maslow upřesňuje, že jeho hierarchie potřeb platí pro většinu lidí právě v tomto pořadí, v jakém ji vypracoval. Existují ale i výjimky, které mají některé potřeby prohozené, či pro ně není daná potřeba důležitá, a proto ji úplně pozbývají (například potřeba lásky a psychopatická osobnost) (Maslow, 2021, s. 73-74).

Baštecká a Reiterová (2005, s. 77) Maslowovu teorii ale kritizují na základě její neaktuálnosti. Autorky říkají, že Maslow svou hierarchii potřeb definoval na počátku cesty k demokratizaci a že v dnešní společnosti již nemá smysl rozlišovat potřeby na „nižší“ a „vyšší“. V Maslowově teorii je snaha o srovnávání lidí na základě jejich potřeb a předpokládá se, že jsou všichni stejní. Takovýto přístup se ale neshoduje s dnešní snahou o nehodnocení a uznávání lidské diverzity

1.3. Potřeby na základě mužského a ženského pohlaví

Pro tuto kapitolu čerpám informace z výzkumu ve sborníku VARIA PSYCHOLOGICA X od Baštecké a Reiterové z roku 2005. Autorky na 80 položkách mapovaly potřeby lidí (mužů a žen) ve snaze zjistit možné rozdíly mezi těmito dvěma pohlavími ve vztahu k potřebám. Využívaly k tomu potřeby podle Abrahama Maslowa, které Lefton a kol. (1977 in Baštecká a Reiterová, 2005, s. 78) rozšířil do sedmi skupin z původních pěti. Dělí je na fyziologické

potřeby, materiální potřeby, potřeby bezpečí, sociální potřeby, potřeby ocenění, potřeby nezávislosti a potřeby sebeuplnění.

Fyziologické potřeby byly na základě tohoto výzkumu více důležité pro muže (zejména díky položce, která se zaměřovala na zdravý sexuální život). Ženy se naopak více orientovaly na zdraví než sexualitu. *Materiální potřeby* také upřednostňovali více muži než ženy a častěji mladší muži než ti starší. Naopak na *potřeby bezpečí* kladly důraz ve větší míře ženy. *Sociální potřeby* byly důležitější pro ženy a *potřeby ocenění* odlišovaly pouze mladší ženy od těch starších (mladší ženy mají větší touhu být oceňovány než starší ženy). *Potřeby nezávislosti a sebeuplnění* jsou zdůrazňovány ženami více než muži (Baštecká a Reiterová, 2005, s. 79-81).

Mezi položkami byly ale i takové, které muže a ženy nediferencovaly. Byla to například otázka požitkářství, jehož odsuzování muže a ženy nerozdělovalo. Stejně tak dopadlo téma umírněnosti v chování a řeči a potřeba dosahování nadprůměrných výsledků alespoň v některých oblastech pro zachování zdravého sebevědomí (Baštecká a Reiterová, 2005, s. 83-84).

Ráda bych se ještě zaměřila na to, na čem se odpovídající ve výzkumu od Baštecké a Reiterové (2005, s. 83-84) shodli. Všichni respondenti měli u každé otázky v dotazníku na výběr pět stupňů souhlasu či nesouhlasu s daným tvrzením. Jednoznačné odpovědi „naprosto souhlasím“ se vyskytovaly u mužů a žen nejčastěji v těchto otázkách:

„Spokojený život není myslitelný bez důvěryhodného partnera.“

„Člověk by měl v jakékoliv své činnosti myslet na své zdraví.“

„Nikdo by neměl být zcela necitlivý k potřebám druhých.“

„Život se stává prázdným, je-li redukován na honbu za materiálními věcmi.“

„Mezi základní potřeby patří manželství s pochopením pro individualitu partnera.“

„Potřebou člověka se stává mít děti a starat se o ně.“

„Člověk by měl přistupovat k jiným bez předsudků a být tolerantní k jiným názorům.“

„Bez důvěry k lidem by se život stal nesnesitelným a nejistým.“

„Základní povinností člověka je poskytnout pomoc podle svých možností jiným.“

„Lidé mívají občas potřebu uniknout z denního shonu a být nějakou dobu sami.“

„Soukromí poskytuje člověku určitou míru klidu a bezpečí.“

Neznamená to, že jsou výsledky u těchto otázek u mužů a žen vyrovnané. Musíme totiž vzít v potaz i další odpovědi (většinou souhlasím, průměrně souhlasím, většinou nesouhlasím a naprosto nesouhlasím), které v tomto výčtu brány v potaz nebyly. Znamená to ale, že je muži i ženy ve velkém množství považovali za důležité (Baštecká a Reiterová, 2005, s. 83-84).

1.4. Potřeby dětí

Otázce psychických potřeb dětí se věnují Langmeier a Matějček (2014), kteří jich několik vymezili. Základní psychické potřeby podle nich jsou:

1) **potřeba celkové vnější stimulace** – již od nejtělejšího věku dítě stimulaci vyhledává. Zaměřuje se na četnost a kvalitu podnětů, které na dítě působí. Všechny tyto faktory mají vliv na pozornost a uspokojení dítěte v této potřebě. Pokud dítě například nemá dostatek podnětů, může mu to být nepříjemné a dochází ke ztrátě zájmu o daný podnět (Langmeier a Matějček, 2014, s. 278-279).

2) **potřeba vnější struktury a smyslu** – dítě potřebuje nacházet v podnětech smysl, jejich funkční hodnotu, význam apod. Snaží se chápat minulost, přítomnost a budoucnost. Součástí této potřeby je i učení, nalézání řešení a získávání zkušeností (Langmeier a Matějček, 2014, s. 280). „Svět nesmí být pro dítě nesrozumitelným chaosem, kde nelze objevit žádný význam.“ (Langmeier a Matějček, 2014, s. 281)

3) **potřeba citového pouta** – aktivní setkávání se se světem pro dítě v počátku života znamená setkávání se s matkou či jinou pečující osobou. Úkolem pečující osoby je inkluze dítěte a vnějšího světa. Toto citové pouto je vřelé, stabilní, specifické a silné. Matka či jiná pečující osoba je pro dítě svým způsobem nenahraditelná a dítě intenzivně vnímá každé odloučení od ní (Langmeier a Matějček, 2014, s. 281-282).

4) **potřeba vlastního já, vlastní identity** – dítě si uvědomuje sebe samo, své tělo i své mentální funkce. Je pyšné na své výkony, dosahuje cílů, které buď převzalo nebo si je samo vytyčilo (Langmeier a Matějček, 2014, s. 283).

Podle Sikorové (2011, s. 30) musí být uspokojování potřeb uzpůsobeno co největšímu vývoji dítěte s přihlédnutím k možnostem dítěte. Pro vývoj dítěte jsou nejdůležitější první roky jeho života. Během nich se totiž dítě vyvíjí nejrychleji v porovnání s jinými životními etapami a je plně závislé na svém okolí. Uspokojování jeho potřeb je úkolem rodičů a jiných pečujících osob (Sikorová, 2011, s. 30).

K. E. Allen a L. R. Marotz (2002 in Sikorová, 2011, s. 30) rozdělují základní potřeby dětí na tělesné, psychické, potřeby učení, úcty a sebevědomí. Tělesné potřeby v sobě podle Sikorové (2011) obsahují: „přístřeší a ochranu, výživné jídlo přiměřené věku, teplo a přiměřené ošacení, preventivní zdravotní a zubní péči, v případě potřeby léčbu tělesných a psychických potíží, čistotu a odpočinek“. (Sikorová, 2011, s. 30)

J. Dunovský (1999 in Sikorová, 2011, s. 31) jde ve vymezení potřeb trochu jinou cestou. Rozlišuje je na biologické, psychické, sociální a vývojové. Podle Sikorové (2011, s. 31-32) je uspokojování psychických potřeb přínosné pro rozvíjení oblastí intelektu, chování, citů, vůle, chápání sebe i ostatních a interakce s okolím. Patří k nim například potřeba jistoty, podnětů, smysluplnosti světa, vlastní identity a otevřené budoucnosti.

1.5. Potřeby osvojitelů

Motivace k osvojení vychází z potřeby rodičovství, která nemůže být z různých důvodů naplněna biologickou cestou. Tato potřeba vychází z touhy plodit a vychovávat své vlastní děti. Od první myšlenky o adopci k prvním krokům uplyne obvykle asi jeden rok (Schoolerová, 2002, s. 12).

Škoviera (2007, s. 54) říká, že jsou v to právě ženy, kdo jsou v heterosexuálním páru iniciátory osvojení. Je to kvůli jejich potřebě uskutečnit biologické a psychologické mateřství. Aby mohl ale celý proces fungovat, je potřeba, aby se oba partneři na celém procesu shodli. Podle Škoviery (2007, s. 53) existují tři druhy motivů, které stojí za rozhodnutím vedoucím k osvojení. Jsou to motivy **zveřejněné**, **neveřejné** a **skryté**.

K těm **zveřejněným** patří *nenaplněné rodičovství* (potřeba rodičovské role a pokračování rodiny do dalších generací), *profesionální motiv* (zájemci si s dětmi obecně rozumí), *emocionální motiv* (obecně dobrý vztah k dětem), *motiv rodinný* (rodina již jedno dítě má a chce další), *altruistický* (pomoc dětem, které ji potřebují), osvojení jako *smysl života a životní náplň* (přesvědčení skrze náboženství nebo syndrom prázdného hnízda), *motiv ekonomického zabezpečení* (nadbytek materiálních věcí a touha předávat je dalším generacím) a *záchrannářský motiv* (spasitelský komplex) (Škoviera, 2007, s. 54).

Neveřejné motivy již nejsou tak obsáhlé. Patří do nich *společenský status* (rodičovství je morální hodnota uznávaná ve společnosti) a *publicita*. **Skrytými motivy** může být *řešení partnerské krize*, *vykoupení viny* (ta souvisí s nezvládnutím výchovy vlastních dětí), *dokazování si něčeho* či *očekávání vděku*. Mohou tam ale patřit i *psychopatologické motivy* či *mocenské ambice* (Škoviera, 2007, s. 54).

Matějček (1994, s. 56) pojmenovává dvě potřeby, které určují **rodičovskou identitu**. Jedná se o potřebu přetváření okolního světa a potřebu zplodit dítě. Ta první z nich člověku podle Matějčka slouží k osobnímu prospěchu a jeho osobní potřebě. Zatímco výsledkem té druhé potřeby, potřeby zplodit dítě, je zachování lidské rasy. Rodičovská identita je součástí osobnosti člověka, tedy rodiče. Její působení na dítě formuje jeho vlastní sociální život (Matějček, 1994, s. 59).

Uspokojování psychických potřeb je v rodině **vzájemné**. V ideálním případě tedy rodiče uspokojují psychické potřeby dětem a rodinné soužití uspokojuje zase psychické potřeby rodičů. Matějček v publikaci *Rodiče a děti* (2017, s. 30-31) říká, že vliv rodinného života s dětmi má vliv na uspokojování potřeb dospělých jedinců. Člověk během výchovy dítěte například sbírá nové zkušenosti, setkává se s novými podněty, může pociťovat životní jistotu a jeho vize budoucnosti získává nový směr (Matějček, 2017, s. 31).

2. Homosexualita

2.1. Vymezení pojmu

Sexuální orientace je podle Slobody (2016, s. 16) sexuální preferencí osob stejného nebo opačného pohlaví, či obou z nich. Dříve se podle tohoto autora na sexuální orientaci pohlíželo bipolárně. To znamená, že zde bylo přesvědčení, že sexuální orientace může být buď heterosexuální nebo homosexuální a pokud měl člověk homosexuální orientaci, bylo to ve stejné míře, jako u všech ostatních homosexuálů. Postupně se ale od této představy upouštělo a začalo být více zřejmé, že sexuální orientace není pouze „černobílá“, ale **má různé stupně a může se v průběhu života měnit** (Sloboda, 2016, s. 16-17).

Pohlaví a gender jsou dva pojmy, které jsou od sebe ve svém významu odlišeny, ačkoliv jdou v některých směrech ruku v ruce. Takovýto výrok může působit zvláště, a proto oba pojmy dále popíšu více. **Pohlaví je biologickým odlišením mužů a žen**, které je určováno chromozomy, vnitřními reprodukčními orgány, vnějšími genitáliemi a gonády. (Weiss, 2013, s. 69; Pavlica, 2007, s. 60) **Gender** je na druhé straně „sociálně interpretované pohlaví“. (Šmausová, 2006, s. 11-12) Jedná se o **chování a vlastnosti**, které jsou na základě vlivu společnosti a kultury spojovány s muži a ženami (Pavlica, 2007, s. 60).

Důležité je také na tomto místě zmínit **genderové stereotypy**, které jsou po mnoho generací zakořeněny v představách o „typických“ vlastnostech a chování mužů a žen. Ženy jsou někdy přehnaně feminizovány. Musí být něžné a citlivé, zatímco muži by měli být maskulinní, tedy silní a stabilní. Stereotypizací si ale neprochází pouze heterosexuální muži a ženy, ale také ti homosexuální. Zde jsou role obrácené a typická představa gaye je muž s feminními znaky, zatímco představa lesby má znaky naopak maskulinní (Hajdíková a Čechová, 2016, s. 5, 8).

Homosexualita je „citová a erotická náklonnost ke stejnému pohlaví“. (Putna, 2013, s. 7) Kromě sexuální přitažlivosti zde hraje roli i tzv. orientace citová, která se k osobám stejného pohlaví, jak název napovídá, projevuje city. Homosexualita je v přírodě běžná a vyskytuje se i u několika druhů zvířat. (Pavlica, 2007, s. 67) V naší společnosti ale dochází k vnímání homosexuality jako něčeho „nenormálního“, protože v ní jako „norma“ převládá právě heterosexualita (Hajdíková a Čechová, 2016, s. 6).

2.2. Stejnopohlavní páry

Do konce dvacátého století bylo manželství považováno za jediné „spojení“, které mohlo legitimně vytvářet rodinu. Dnes je sňatek mezi gayi a lesbami legální v desítkách zemí a tím se

proměňuje i mnoho dalších právních oblastí (adopce, daňové zákony, regulace imigrace, ...). Tyto právní proměny postavení homosexuálních lidí je zrovnoprávnily na úroveň „tradiční rodiny“. (Sáez, 2015, s. 1) „Tradiční“ rodina (tedy nukleární rodina, kde se nachází otec, matka a děti) je ale podle Možného (2006 in Burešová, 2020, s. 8) projevem modernity, což se od svého významu výrazně odlišuje. Rovné zacházení s gayi a lesbami v rodinném právu má mnoho dalších pozitiv. Neobhajtelným se díky němu stává nerovné zacházení v dalších oblastech jako je například bydlení nebo trh práce. Zároveň má toto zrovnoprávnění pozitivní vliv na lidi, kteří se identifikují s komunitou označenou LGBT+, kam patří například i transgender osoby (Sáez, 2015, s. 2).

Vnímání sexuálních vztahů, rodičovství a manželství stejnopohlavních párů očima společnosti se např. v USA od druhé poloviny devadesátých let výrazně proměnilo. Změny v postojích veřejnosti postupně přinášely i změny právního statusu homosexuálů. V roce 2015 americký Nejvyšší soud uzákonil manželské sňatky párům stejného pohlaví a tím je umožnil na celém území Spojených států amerických (Gates, 2015, s. 68).

2.3. Homoparentalita a její aktuální situace v ČR

Homoparentálních rodin průběžně přibývá. Než začalo být v praxi běžnější, že se děti rodí přímo do homoparentální rodiny, vznikaly většinou z rodiny původně heterosexuální, kde jeden z rodičů „vyšel ven“ jako homosexuál či bisexuál (Pelechová, 2020, s. 67).

Existence homoparentální rodiny v českém právním řádu **je popsána velice sporadicky**. Právní řád ČR v soužití dvou partnerů či partnerek a dítěte, které je biologicky jen jednoho z nich, nepřisuzuje druhému z partnerů k dítěti žádná práva (Burešová, 2020, s. 69). Stejně tak tomu je i v osvojení. V § 13 RegP je ale ustanoveno, že v soužití, kdy je rodičem pouze jeden, má druhý z partnerů k dítěti stejné povinnosti jako rodič a jeho úkolem je dítěti zajistit řádný vývoj a výchovu.

Kutálková (2015, s. 17) ve své publikaci hovoří o tom, že **homoparentální rodiny nejsou legislativním rámcem dostatečně chráněny**. Kromě toho jsou naopak vytvářeny bariéry, jejichž důsledkem gay a lesbické páry obcházejí zákony, aby se mohli společně rodiči stát. A to podle autorky může ohrožovat zájmy dětí.

2.3.1. Specifikum plánování homoparentální rodiny

Vznik homoparentální rodiny s sebou ponese spíše **proces plánování**, než jak tomu bývá u heterosexuálních párů (Polášková, 2009 in Burešová, 2020, s. 69). Burešová (2020, s. 69-70)

nepodhodnocuje plánovanost rodičovství u heterosexuálních párů, ale z biologického hlediska to u nich není nezbytným faktorem pro založení rodiny, jako tomu je u homosexuálních párů.

2.3.2. Druhy rodičovství

V oblasti homoparentality je běžné dělení rodičovství na *biologické*, *právní* a *sociální*, protože ve stejnopohlavním páru nikdy nebudou biologickými rodiči oba. **Biologickým rodičem** je ten, díky jehož biologickému materiálu dítě mohlo vzniknout. V homoparentální rodině je jím běžně jeden z rodičů, pokud jdou rodiče cestou asistovaného početí. **Právní rodič** je ten, který je zapsaný v rodném listu dítěte. V ČR to nemohou být oba stejnopohlavní rodiče zároveň. To se může stát pouze v případě, že bylo rodičovství založeno v zahraničí a v Česku bylo uznáno. **Sociální rodičovství** se týká těch lidí, kteří o dítě prakticky jako rodiče pečují (Pelechová, 2020, s. 69).

2.3.3. (Ne)smíření se z bezdětností?

Právě kvůli nastavení právních možností pro homosexuály v ČR mohlo být pro mnohé z nich při poznávání své sexuální orientace přítomno mimo jiné také uvědomění své možné bezdětnosti. V této otázce se jednalo většinou více o muže, kteří ji přijali jako důsledek své homosexuality. Tyto představy se pak mohly změnit například díky odlišné, více liberální situaci v zahraničí. Společnost má tendence vnímat gay muže jako lidi, kteří děti mít nechtějí. I proto se na formu rodiny s dvěma otci pohlíží o něco více s nepochopením než na rodinu s dvěma matkami (Kutálková, 2015, s. 15-16). Od žen je právě díky jejich fyziologickým předpokladům spíše očekáváno, že se stanou rodiči. Z genderové role žen také vychází představy o tom, že budou své rodičovské kompetence spíše naplňovat ony (Burešová, 2020, s. 70). Pelechová (2020, s. 67) konstatuje, že je důležité, aby si gayové a lesby uvědomovali, že děti mít mohou a je naprosto v pořádku, pokud je chtějí.

2.3.4. Vznik rodiny u lesbických párů

Pro lesbické páry je cesta k rodičovství snadnější než pro gay páry. Pelechová (2020, s. 70) konstatuje, že většina rodin, kde jsou dvě matky vzniká biologickou cestou. Jednou z cest je **asistovaná reprodukce**. Ta je způsobem početí dítěte v homoparentální rodině právě pro lesbické páry. Ženy, které by rády ve vztahu počaly dítě mohou využít kliniky **v zahraničí, kde je takováto praxe běžná a legální**. K asistované reprodukci pro lesbické páry ale dochází **i v České republice** (Kutálková, 2015, s. 17). Na českých klinikách je asistovaná reprodukce již běžnou praxí, ačkoliv je dokonce ze strany kliniky různě obcházena (například skrze podpis kamaráda, který zastupuje muže – „otce“ v celém procesu) (Nedbálková, 2011, s. 71 in Kutálková, 2015, s. 17). Zastoupení muže v asistované reprodukci je nutné, protože ji zákon

definuje jako léčbu neplodnosti muže a ženy žijících v neplodném páru (§ 6 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách in Kutálková, 2015, s. 17).

V asistované reprodukci může dojít k umělému oplodnění jedné z žen **anonymním dárce** či **známým dárce**. Znamý dárce je většinou člověk z okolí partnerek, kterého si ženy vybraly a on s poskytnutím svého spermatu souhlasí. Může jít také o situace, kdy matky chtějí, aby muž zůstal v životě dítěte, které by ho v budoucnu mělo poznat, nebo by biologický otec měl s výchovou přímo pomáhat (Pelechová, 2020, s. 70).

Důležité je zde také rozhodnutí, zdali muž, jehož semeno je využito k umělému oplodnění, bude uveden v rodném listu. **Přítomnost muže v rodném listu dítěte je právně zavazující**. Vůči dítěti má otec vyživovací povinnost, kterou matky mohou vyžadovat a otec po nich naopak může chtít umožnění setkávání se s dítětem. Proto je pro matky i biologického otce důležité se rozhodnout a mít u toho na paměti všechna rizika, která mohou celou situaci komplikovat (Kutálková, 2015, s. 18-19). V případě dvou matek je přítomnost otce v rodném listu na jejich uvážení. Když se ale jedná o dva otce, **není možné, aby matka, která dítě porodila v rodném listu uvedena nebyla** (Burešová, 2020, s. 70-71).

Ženy se při plánování rodiny mohou potýkat s nelehkými rozhodnutími. Jedním z nich může být rozhodnutí, která z matek bude biologická a která (pouze) sociální. Pelechová (2020, s. 71) upozorňuje na to, že může nastat případ, kdy potřebu porodit dítě mají obě ženy současně, nebo ji naopak nemusí mít ani jedna.

2.3.5. Vznik rodiny u gay párů

Jedním ze způsobů vzniku homoparentální rodiny u gayů je **náhradní mateřství**. Tento způsob v ČR není zakázán, ale ani ošetřen zákonem. Existují ale země, ve kterých je legální a jedná se o běžný způsob početí dítěte (Pelechová, 2020, s. 71).

V homoparentální rodině tvořené gayi se běžně vytváří rodina skrze **osvojení**, či **formy NRP**. V osvojení se právním otcem stává pouze jeden z nich, protože homosexuální pár osvojit dítě nemůže (Pelechová, 2020, s. 71). Jednou z možností je také **zahraniční osvojení**. Osvojit v zahraničí lze buď jako jednotlivce nebo jako pár. V ČR takovéto osvojení ale není uznáváno běžně, a proto o něm musí proběhnout soudní řízení (Pelechová, 2020, s. 71).

V zákoně o registrovaném partnerství bylo nejprve stanoveno, že osoba žijící v něm nemůže osvojit dítě ani jako jednotlivce (viz 3.3). Toto diskriminační ustanovení bylo v roce 2016, deset let po vzniku platnosti tohoto zákona, zrušeno. (Pl. ÚS 7/15) Dnes již osoba žijící v registrovaném partnerství osvojit dítě může, ale pouze jako jednotlivce. Ačkoliv po podání

žádosti o osvojení celým následným procesem prochází oba partneři či obě partnerky, **nesmí se do evidence zájemců o osvojení zařadit jako pár**. V osvojení je následné svěření dítěte do společné péče také umožněno pouze manželům, takže když se jedná o nesezdaný pár, který například žije v registrovaném partnerství, **dítě dostane do péče výhradně jeden z nich**. Stejně tak tomu je i u pěstounské péče (Šoustal, 2020, s. 79).

V systému NRP také dochází ke svěřování do péče osobám, které jsou ve stejnopohlavním páru skrze **příbuzenskou pěstounskou péči** (Šoustal, 2020, s. 79, 80).

Šoustal (2020, s. 80) upozorňuje na možný střet zájemců/zájemkyň o osvojení s pracovníky OSPOD, kde se může stát, že spolupráce ze strany pracovníků nebude dosahovat standardů sociální práce. Ze strany zájemců/zájemkyň zase může docházet k zamlčování informací ohledně jejich sexuality.

2.4. Právní možnosti homosexuálů

Právní možnosti homosexuálů jsou v mnoha ohledech menší, než jaké mají lidé identifikující se s heterosexuální orientací. V této kapitole se zabývám rozdíly, které zákon na základě sexuality mezi lidmi vytváří.

2.4.1. Registrované partnerství

Registrované partnerství je pro homosexuální vztahy „náhradou“ za manželství. Podle § 1 RegP (zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství) je registrované partnerství „...trvalým společenstvím dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Partnerem se v tomto zákoně rozumí osoba, která uzavřela partnerství“. Tento právní stav vznikl v roce 1989 v Dánsku. To bylo o pár let později následováno Norskem a Švédskem. Tento **model** byl tzv. **dualistický**, což znamená, že manželství a partnerství stojí vedle sebe, ale každé z nich je určené pro jiný typ vztahu. Tento model máme nyní v České republice. **Monistický model** se vyznačuje tak, že nehledí na to, zdali je pár stejnopohlavní či nikoliv (Burešová, 2020, s. 22-23). V České republice registrované partnerství vzniklo v roce 2006 přijetím zákona o registrovaném partnerství. Ačkoliv Občanský zákoník registrované partnerství zmiňuje, není na rozdíl od manželství jeho součástí (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 131).

V zemích Evropy postupně dochází k zániku registrovaného partnerství a mnoho z nich již upravilo manželství k genderové neutralitě. Mezi tyto země patří Španělsko, Nizozemí, Švédsko, Norsko, Dánsko, Německo a Francie (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 131; Homosexual Activity, 2023).

Registrované partnerství v České republice může vzniknout pouze mezi dvěma osobami téhož pohlaví a pouze v případě, kdy je alespoň jedna z osob občanem ČR (§ 2 a § 4 RegP).

Práva a povinnosti partnerů jsou následující: o záležitostech partnerského soužití je rozhodováno oběma partnery společně (pokud se nedohodnou, rozhodne na návrh jednoho z nich soud), partneři se vzájemně mohou zastupovat v běžných záležitostech a jednání v běžných činnostech jednoho z nich, zavazuje oba společně (§ 8 a § 9 RegP) a partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost. Určuje se tak, aby měli oba/obě stejnou kulturní a hmotnou úroveň (§ 10 RegP).

2.4.2. Majetková práva registrovaných partnerů

Podle Burešové (2020, s. 97) jsou majetková práva podílem partnerů/partnerek a dětí na hodnotných věcech a patří některému členovi homoparentální rodiny.

Osobám v registrovaném partnerství **nevzniká žádné společné jmění**. To vzniká pouze mezi manželi (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 136). Majetek tedy v registrovaném partnerství vždy nabývá pouze jeden z partnerů/jedna z partnerek. Ačkoliv je možné vytvořit na předměty **podílové vlastnictví**, je potřeba takovýto stav **vždy právně upravit**. Zároveň také není možné zajistit (například skrze prohlášení), že nabytý majetek jednoho z partnerů bude mít vždy ve spoluvlastnictví také druhý partner (Burešová, 2020, s. 97).

2.4.3. Nutné změny podle Kutálkové

Kutálková (2015) v publikaci Duhové rodiny ve stínu státu pojmenovává několik nutných změn, které by měly být v rámci legislativy upraveny ve prospěch narovnání práv homosexuálních lidí.

Autorka říká, že by pro homoparentální rodiny mělo být dostupné tzv. **přiosvojení**. Tedy osvojení partnerem či partnerkou ve chvíli, kdy biologický rodič buď není znám, není zapsaný v rodném listě, zemřel nebo byl zbaven rodičovské odpovědnosti. Změnit by se mělo i **svěření dítěte do společné pěstounské péče registrovaných partnerů**. V tuto chvíli totiž druhý partner, který o dítě pečuje k němu nemá žádná práva, která by ošetřila vztah mezi partnerem pěstouna/pěstounky a dítětem v případě rozpadu partnerství či úmrtí pěstouna/pěstounky (Kutálková, 2015, s. 61, 62). Ačkoliv autorka nezmiňuje mezi nutnými změnami explicitně i **osvojení**, mám za to, že tato změna by byla potřeba i v této oblasti z obdobných důvodů, jako tomu je u pěstounské péče.

Mezi nutnými změnami je potřeba **genderově neutrálního rodného listu**. Kutálková hovoří až o čtyřech lidech, kteří by měli být uvedeni v rodném listu. Dítě má v homoparentální rodině běžně tři nebo čtyři rodiče – ty biologické a sociální. V některých případech bývá jeden z rodičů jak biologický, tak sociální, v jiných ale ne. Nutnost změny je i v oblasti **manželství, které by mělo být také genderově neutrální**, tedy aby manželský sňatek mohly uzavřít dvě ženy nebo dva muži (Kutálková, 2015, s. 62).

Dále je zmiňována **asistovaná reprodukce**, která by měla být **dostupná všem, právní ošetření náhradního mateřství**, povinná **školení pro pomáhající pracovníky** v oblastech homoparentality a **podpora vydávání** populárně naučných a dětských **knih** o homoparentalitě (Kutálková, 2015, s. 63).

2.5. Sociální problémy

Se sociálními problémy se potýká do jisté míry každá menšina. Ať už se jedná o nepochopení ze strany společnosti, nezájmu ze strany státu či právní nerovnosti. Menšiny, které jsou (jak vyplývá z jejich názvu) opakem většiny nemusí být společensky uznávanou „normou“, která se mnohdy hodnotí na základě statistiky.

2.5.1. Stigmatizace

Frost a Meyer, 2009 jsou jedni z autorů, kteří konstatují, že lesby, gayové a bisexuálové, kteří se nacházejí ve stejnopohlavním páru, jsou společností stigmatizováni. Hlavním předmětem stigmatizace LGBT osob je mylná představa, že tito lidé nejsou schopni mít intimní, zdravý a trvalý vztah, nemají žádné děti a zemřou sami (Meyer a Dean, 1998, s. 165).

Meyer (2003 in Gates, 2015, s. 69) říká, že **sociální stigmatizace je pro duševní zdraví a pohodu LGBT osob ničující**. Kromě této oblasti ale negativně působí i na oblasti další. Ovlivňuje mimo jiné i utváření vztahů a rodiny. Gates v této otázce zmiňuje studie z 80. let 20. století, které zjistily, že stejnopohlavní vztahy jsou v té době méně stabilní než heterosexuální vztahy. S mizejícími předsudky v přístupu společnosti ke stejnopohlavním párům postupně rozdíl mezi heterosexuálními a homosexuálními páry mizí (Gates, 2015, s. 69).

2.5.2. Homofobie

Homofobie se značí předsudky a negativními postoji vůči homosexuálním lidem. Může vést k aktivnímu ubližování těmto osobám nebo k ubližování také těm, u kterých společnost předpokládá příslušnost k homosexuální orientaci na základě genderových stereotypů (Hajdíková a Čechová, 2016, s. 6).

Autorky Hajdíková a Čechová (2016, s. 8) označují **genderové stereotypy jako jedny z důvodů homofobie**. Představa o „ideálním“ muži a „ideální“ ženě ale není jedinou mylnou představou. Ve společnosti totiž panuje také přesvědčení o „ideální“ sexualitě, která pojí pouze ženu s mužem, nikoliv ženu s ženou nebo muže s mužem. Heterosexualita je tedy brána v potaz jako norma (Hajdíková a Čechová, 2016, s. 8).

Homofobie se netýká pouze lidí identifikujících se s LGBT+ komunitou, ale také těch, kteří se například přátelí s LGBT+ lidmi či jsou součástí LGBT+ rodiny (Hajdíková a Čechová, 2016, s. 9).

2.5.3. Předsudečné násilí

Pokud se budeme bavit o předsudečném násilí, myslím si, že je důležité nejdříve popsat termín „**předsudek**“. Jedná se o **názor, který je založený na předpokladu**. Pro člověka s předsudkem je typické, že nevyhledává osobní zkušenost s tématem, kterého se předsudek týká (Pavlica, 2020, s. 45).

Pavlica (2020, s. 45) upozorňuje na závažnost předsudečného násilí vůči osobám na základě jejich sexuální orientace nebo genderové identity. Ve své kapitole Pavlica zmiňuje výzkum Veřejného ochránce práv z roku 2019 – Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti, který zjistil, že diskriminaci pocítila více než třetina účastníků výzkumu v posledních pěti letech (Veřejný ochránce práv, 2019 in Pavlica, 2020, s. 45). Homofobně orientované předsudečné násilí je nebezpečné. Hrozí kvůli němu nejen psychické a fyzické problémy, ale může také podněcovat sebevražedné myšlenky (Pavlica, 2020, s. 46).

Stejný výzkum Veřejného ochránce práv (2019, s. 41) zjistil, že 91 % respondentů, kteří se s diskriminací setkali svůj zážitek nenahlásili.

Projevem předsudečného násilí může být podle Pavlici (2020, s. 46) například *fyzické násilí, verbální útoky, psychologické násilí, ekonomické násilí, kyberšikana, sexuální násilí, mikroagrese a strukturální násilí*.

2.5.4. Nerovnost před zákonem

Tomuto sociálnímu problému jsem se více věnovala v kapitole 2.3 o právních možnostech homosexuálů. Přijde mi důležité ho ale zmínit i v této kapitole, protože se jedná o strukturální problém napříč naší společností. Česká republika není jedinou zemí, která lidi homosexuální orientace právně diskriminuje. Bohužel jsou ale i země, ve kterých je homosexualita i dnešní době trestná. V Íránu, Afganistánu nebo Saudské Arábii za homosexualitu hrozí trest smrti.

V Maroku, Etiopii nebo Pákistánu za homosexualitu hrozí trest odnětí svobody (Homosexual Activity, 2023).

2.6. Vliv homoparentální rodiny na vývoj dítěte

V této kapitole čerpám z článku autorů Judith Stacey a Timothyho J. Biblarze. Tito autoři ve své práci analyzují výsledky **21 studií**, vytvářejí z nich závěry a poukazují na nedostatky v oblasti výzkumu této problematiky (Stacey a Biblarz, 2001).

Stacey a Biblarz (2001, s. 162) upozorňují na problém, který souvisí s výzkumem rozdílů mezi výchovou homoparentální a heteroparentální rodiny. Z důvodu stálého omezování práv homosexuálních lidí na péči o dítě se výzkumy rozdílů mezi těmito dvěma druhy rodin drží při zemi ve snaze o normalizaci homoparentality. Autoři konstatují, že **zdrženlivost ve výzkumu** má negativní vliv na rozvoj oblastí vývoje a psychologie dětí, sexuality, genderu a rodiny v širokém měřítku. Stacey a Biblarz (2001, s. 162) říkají, že snahy výzkumníků se zaměřují spíše na prokázání společnosti, že homoparentální rodiny nejsou méně hodnotné než ty heteroparentální než na definování rozdílů ve výchově.

Důležité je říci, že provedené výzkumy v rodinách lesbických matek neidentifikovaly žádné významné rozdíly mezi rodinami se dvěma matkami a rodinami, které mají heterosexuální rodiče. Nebylo tedy prokázáno, že by takováto výchova byla pro děti nějakým způsobem negativní (Falk, 1994, s. 151 in Stacey a Biblarz, 2001, s. 162).

Autoři pro svůj výstup porovnávali výsledky studií prováděných od roku 1981 do roku 1998, které byly pro posuzování významu sexuální orientace na výchovu dětí vypovídající. Všechny 21 studií se shoduje na tom, že **nejsou žádné rozdíly ve výsledcích dětí nebo v měřítkách rodičovství na základě sexuality jejich rodičů**. Stacey a Biblarz (2001, s. 167), kteří všechny výsledky zkoumali ale říkají, že **jsou dimenze, ve kterých rozdíly pozorují**. Konkrétně je to oblast vnímání sexuality a stereotypního chování u pohlaví.

Po srovnání výsledků je patrné, že dcery lesbických matek mají tendenci více se věnovat aktivitám, které jsou jak mužské, tak ženské. Dcery heterosexuálních matek mají naopak tendenci věnovat se aktivitám, které jsou „typicky“ ženské. V otázce povolání to je podobné. Ve studii R. Greena a kol. (1986 in Stacey a Biblarz, 2001, s. 168) usilovalo 53 % dcer leseb o povolání lékařky, právničky, inženýrky nebo kosmonautky, zatímco dcery heterosexuálních žen o takovéto druhy povolání usilovaly pouze v 21 % případů.

Synové lesbických matek se mohou chovat méně maskulinně, než jak je od nich ve společnosti očekáváno. Stacey a Biblarz (2001, s. 168-170) se shodují na tom, že **homoparentální rodičovství může děti „osvobodit“ od genderových stereotypů.**

V oblasti sexuality je podle autorů z výzkumů jasné, že **sexuální preference a otevřenost vůči homosexuálním zkušenostem** je na základě sexuality rodičů odlišná. Lidé vyrůstající v homoparentálním prostředí mají kladnější vztah k homosexualitě než lidé, kteří pocházejí z heteroparentální rodiny. Stacey a Biblarz (2001, s. 163) tento jev ve své publikaci vysvětlují očima různých teorií vývoje. Biologická deterministická teorie předpokládá rozdíl v dědičné predispozici touhy po stejném pohlaví. Zatímco sociální konstrukcionismus tvrdí, že homoparentální rodiče svým dětem poskytnou bezpečné prostředí pro zkoumání homosexuálních tužeb.

Duševní zdraví u dětí je dle výzkumů v analýze od Stacey a Biblarze (2001, s. 170-171) na základě sexuality jejich rodičů **bez rozdílu**. Děti lesbických matek naopak jeví v některých oblastech psychickou sílu, která pochází z homofobního posměchu vůči dětem stejnopohlavních rodičů. Stejně tomu tak je i u kognitivních funkcí dětí. Na ty nemá sexualita rodičů žádný vliv.

Pazlarová (2016, str. 254) ve své publikaci shrnuje výsledky analýzy Stacey a Biblarze (2001). Říká, že ačkoliv je rodičovství homoparentální rodiny na základě prozatímních výzkumů odlišné od té heteroparentální, nemá negativní vliv na vývoj, zdraví a duševní pohodu dítěte.

Z analýzy Susan Golombok (2015 in Šoustal, 2020, s. 99) je patrné, že vývoj dítěte závisí na kvalitě vztahů v rodině, nikoliv na sexuální orientaci rodičů nebo na jejich biologickém rodičovství.

3. Osvojení

3.1. Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (NRP) je institucí, která se využívá jako forma péče o dítě ve chvíli, kdy nemůže být z různých důvodů vychováváno ve vlastní rodině. Jedná se o péči v „náhradní“ rodině za účelem zachování rodinného prostředí ve výchově dítěte. Dle EÚLP (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod) **státní orgány nemohou svévolně zasahovat do rodinného života**. Zároveň ale existuje potřeba chránit nezletilé ne plně svéprávné děti, a proto do rodinného života stát zasahovat může, pokud je to nutné pro nejlepší zájem dítěte. Každá tato intervence je mimořádná a má zákonné opodstatnění (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 315).

NRP spočívá v zachování statusového vztahu *rodič – dítě*, přestože se mezi nimi mění vzájemná práva a povinnosti. Jedná se také o subsidiární řešení k *péči o dítě v původní rodině* ve chvíli, kdy pro ochranu dítěte nelze užít jiný nástroj. Náhradní rodinná péče je **dočasná**. Zajistit péči o dítě je tedy potřeba do té doby, dokud o něj nemohou pečovat jeho původní rodiče. Instituce NRP je formou „péče o ohrožené dítě v náhradní rodině nebo v prostředí rodinu připomínajícím“ (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 315).

Do této instituce patří podle Králičkové, Hrušákové a Westphalové (2022) **svěření dítěte do péče jiné osoby (svěřenectví), pěstounská péče a poručenství s výkonem osobní péče**.

Někteří autoři do NRP řadí i adopci (osvojení). Například Matějček (1999) rozděluje instituty NRP na adopci, individuální pěstounskou péči, pěstounskou péči v tzv. zvláštních zařízeních, dítě adoptované manželem matky nebo manželkou otce a výchovu dítěte prarodiči (či jinými příbuznými) formou pěstounské péče. Níže (viz kapitola 3.2) se otázce zahrnutí osvojení do NRP věnuji blíže.

3.2. Vymezení pojmu „osvojení“

Králičková, Hrušáková a Westphalová (2022, s. 315, 190) náhradní rodinnou péči popisují jako dočasnou a její specifikum spočívá v zachování vztahu mezi rodičem a dítětem. **Osvojení** vedle toho s sebou nese **statusovou změnu**, která souvisí se začleněním dítěte do rodiny nové. Osvojitelům z nově nabytého statusu plyne rodičovská odpovědnost, ze které vychází další práva a povinnosti vůči dítěti (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 190; § 858 a § 865 Občanského zákoníku). Autorky proto ve své publikaci **osvojení pod náhradní rodinnou péčí nezahrnují** (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022). NRP a

osvojení jsou od sebe odděleny dokonce v novém Občanském zákoníku, který nabyl účinnosti v roce 2014.

Osvojením nová rodina přijímá cizí dítě za vlastní (§ 794 Občanský zákoník). „To znamená, že dítě, které bylo osvojeno, přestává být právní mocí rozsudku o osvojení příbuzným v rodině svého původu a stává se členem nové, osvojitelské rodiny.“ (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 190) Osvojitelé se tedy stávají rodiči, což s sebou, jak jsem již zmiňovala, nese rodičovská práva a povinnosti ve vztahu k dítěti. Rodiče osvojitelů se stávají příbuznými dítěte, tedy dědečkem a babičkou. Je důležité také říci, že příbuzenský vztah s novou rodinou dítěti dosažením zletilosti a svéprávnosti neskončí (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 193, 207).

Podle autorek Králičkové, Hrušákové a Westphalové (2022, s. 190) by mělo k osvojení dojít až ve chvíli, kdy je vyloučena možnost péče o dítě původní rodinou. Pokud původní rodina o dítě pečovat nechce, nemůže či není vůbec známá, v tu chvíli teprve přichází v úvahu osvojení. V zásadě o něm nemůže být ale rozhodnuto, pokud je zde blízký příbuzný, který by chtěl a mohl o dítě pečovat (§ 822 a § 831 Občanského zákoníku in Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 190).

Osvojení můžeme dělit na **přímé** a **nepřímé**. Přímé osvojení probíhá bez nutnosti jeho zprostředkování státem (viz 3.4). Je pro něj typické, že se rodiče dítěte se zájemci o osvojení znají, zatímco u nepřímého se neznají a je tedy potřeba, aby stát v celém procesu významně figuroval (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 193).

3.3. Právní vymezení a podmínky

Podle § 795 Občanského zákoníku (ObčZ) **je vztah osvojence a osvojitelle stejný jako vztah dítěte a rodiče**. O osvojení **rozhoduje soud**. V případě osvojení nezletilého soud rozhoduje na základě návrhu zájemce o osvojení. Když se jedná o osvojení zletilého, rozhoduje soud na základě žádosti toho, kdo chce osvojit a zletilého, který má být osvojen (§ 796 ObčZ).

Osvojit lze pouze dítě mladší osmnácti let, které následkem rozhodnutí soudu nenabylo svéprávnosti (§ 802 ObčZ). Pokud je **osoba zletilá**, je osvojení možné pouze v následujících případech (§ 847 ObčZ):

- 1) osvojitel již osvojil přirozeného sourozence zletilého
- 2) osvojovaný byl v době podání návrhu na osvojení nezletilý
- 3) osvojitel o osvojovaného v době jeho nezletilosti pečoval jako o vlastního

4) osvojitel chce osvojit dítě svého manžela či manželky

Původním rodičům nesmí být dítě vzato proti jejich vůli. Pokud jsou rodiče neznalí, mají tíživou sociální či bytovou situaci, stále to není důvod pro odebrání dítěte z rodiny. Dát souhlas k osvojení je právem biologických rodičů dítěte. Souhlas buď udělují předem, aniž by osvojitele znali, nebo je souhlas vázaný na konkrétní osobu, která chce dítě osvojit (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 191).

Je potřeba se také podívat, kdo je z právního hlediska osoba osvojitele. Osvojitelem se může stát pouze **zletilá a svéprávná osoba**, která skrze své osobní vlastnosti a pohnutky pro to stát se osvojitelem zaručuje, že bude pro osvojence dobrým rodičem (§ 799 ObčZ). Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem by podle § 803 ObčZ měl být přiměřený, zpravidla by neměl být menší než šestnáct let. Menší může být pouze v případě, že je takové osvojení v zájmu dítěte a se souhlasem opatrovníka, který ho zastupuje v řízení (§ 803 ObčZ). **Osvojit mohou buď manželé nebo jen jeden z nich** (§800 ObčZ). Pokud chtějí dva lidé osvojit **společně**, je jim to umožněno **pouze v manželství**. Nesezdaný pár tedy společně osvojovat nemůže (to se týká i párů stejnopohlavních). Výjimečně může nezletilé ne plně svéprávné dítě osvojit **i jednotlivec**.

V původním znění zákona o registrovaném partnerství bylo stanoveno, že osoba v registrovaném partnerství nemůže dítě osvojit ani jako jednotlivec (§ 13 zákona č. 115/2006 Sb. V původním znění). Ústavní soud ale našel toto ustanovení jako diskriminační, a proto bylo v roce 2016 zrušeno (Pl. ÚS 7/15) (Králičková, Hrušáková, Westphalová a kol., 2022, s. 192-193).

§ 805 ObčZ stanovuje, že o osvojení nesmí být rozhodnuto, pokud nedalo **souhlas dítě, rodiče dítěte** nebo ti, **kteří jsou oprávněni udělit souhlas za rodiče**. Souhlas dává i **manžel nebo manželka osvojitele**. Pokud je dítě, které by mělo být osvojováno starší 12 let, je vždy potřeba jeho osobního souhlasu. Souhlas není nutný ve chvíli, kdy dítě není schopno posoudit jeho důsledky nebo by postup k němu vedoucí výrazně ohrožoval zájmy dítěte. Za dítě mladší dvanácti let dává souhlas opatrovník, kterým je zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) (§ 806 a § 807 ObčZ).

Z hlediska právního vymezení osvojení je třeba se zaměřit také na jeho **zrušitelnost**. Osvojení nemůže být zrušeno po uplynutí tří let od udělení rozhodnutí o osvojení. Zrušit v takovém případě jde pouze, pokud takové rozhodnutí bylo v rozporu se zákonem. Před uplynutím tří let lze osvojení soudně zrušit na návrh osvojence či osvojitele (§ 840 ObčZ). Zrušením osvojení zanikají také všechna práva a povinnosti, které z něj plynuly. Je obnoven předchozí příbuzenský

poměr, ale majetková práva a povinnosti osvojenice, které vznikly před zrušením osvojení, zůstávají stejná (§ 841 ObčZ).

3.4. Proces zprostředkování osvojení

Nezastupitelnou roli ve zprostředkování osvojení hrají **orgány sociálně-právní ochrany**. Mezi ně dle § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o SPOD) patří:

- a) krajské úřady,
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- c) obecní úřady a újezdní úřady,
- d) ministerstvo,
- e) Úřad,
- f) Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Zprostředkování osvojení v České republice zajišťují **krajské úřady**. Osvojení dětí z ČR do ciziny a z ciziny do ČR zajišťuje **Úřad** (§ 20 odst. 2 zákona o SPOD). **Zprostředkování není nutné v následujících případech** (§ 20 odst. 3 zákona o SPOD):

- 1) rodiče předem dali souhlas k osvojení dítěte, ve kterém určují konkrétní osobu jako osvojitele,
- 2) návrh na osvojení podal manžel rodiče dítěte, pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte,
- 3) návrh na osvojení podal příbuzný dítěte či jiná osoba dítěti blízká, u které není osvojení vyloučeno.

V otázce zprostředkování osvojení je nutné si také říci, jaké všechny agendy k němu patří. Zprostředkovatel **vyhledává děti**, pro které je potřeba zajištění péče v náhradním rodinném prostředí (formou osvojení). Kromě dětí **vyhledává také fyzické osoby**, které jsou vhodné pro to stát se osvojiteli. Má za úkol tyto osoby **odborně připravit** pro přijetí dítěte do rodiny a **vybrat konkrétní osobu** vhodnou stát se osvojitelem **pro konkrétní dítě**, kterému se osvojení zprostředkovává. Zajištěno by mělo být i **osobní seznámení** dítěte s osobou, která chce dítě osvojit (§ 19a zákona o SPOD).

Orgány sociálně-právní ochrany jsou jediným zprostředkovatelem zasazujícím se ve výběru určité fyzické osoby, která je vhodná stát se osvojitelem určitého dítěte, jemuž se osvojení

zprostředkovává. Znamená to tedy, že tato konkrétní činnost nemůže být zprostředkována orgány, které sociálně-právní ochranu pouze zajišťují. (§ 19a zákona o SPOD) K orgánům, které zajišťují sociálně-právní ochranu (zároveň ale nejsou orgány SPO) patří **obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro SPOD a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem SPOD pověřeny** (§ 4 odst. 2 zákona o SPOD).

3.5. Historie osvojení

Matějček (1999, s. 15) říká, že člověk má již od historie tendenci pečovat nejen o své, ale i o cizí děti. V této podkapitole se věnuji tomu, co předcházelo dnešnímu osvojení a jak se tendence pomáhat dětem časem vyvíjely.

Pavel Vodák (1967 in Matějček, 1999) dělí historické události v otázce osvojení na **šest fází**. *První fází* přisuzuje Starověkému Římu. Pro toto období je typická **akcentace zájmu osvojitele a adoptce pouze ve vyšších společenských vrstvách** – pro snahu o pokračování rodového jména a majetku. *Druhou fází* je v tomto pojetí Středověk a Novověk do konce 18. století. Zde je důležité **křesťanství zaměřující se na bezprávné děti**. Zřizují se pro ně **útulky a nalezince**. Formální adoptce jsou dostupné pouze pro šlechtu, zatímco běžní lidé se opuštěných dětí ujímají většinou z důvodů levné pracovní síly (Vodák, 1967; Matějček, 1999, s. 17).

Třetí fáze se datuje od období osvěcenství až do 20. století. **Přichází racionalismus**, který působí na ekonomiku, filozofii a sociální politiku. Nalezince se stávají běžnými. S nově vzniklým USA se více zdůrazňují práva člověka a **vznikají sirotčince**, které jsou novou formou ústavní péče o dítě. Preromantismus a romantismus s sebou podle Matějčka (1999, s. 19) nese jistou míru citlivosti. Je zde snaha o pomoc opuštěným dětem skrze **humanitní ideály** (Matějček, 1999, s. 18-20).

Čtvrtou fází je období první republiky (Vodák, 1967 in Matějček, 1999, s. 20). Ve výchově **dochází k demokratizaci** (Langmeier, 1962 in Matějček, 1999, s. 21) a v osvojení začíná být zdůrazňováno **blaho dítěte**. Období po druhé světové válce se označuje jako *fáze pátá*. V první části této fáze se upřednostňovala kolektivní výchova a ta rodinná byla utlačována (Vodák, 1967 in Matějček, 1999, s. 21). Vodákova publikace Problémy osvojení dětí z roku 1967 je „svědectvím obratu, který nastal po zveřejnění nepříznivých zkušeností s ústavní kolektivní výchovou“ (Matějček, 1999, s. 21). V roce 1963 vznikl zákon o rodině a v něm se opět upřednostňovala rodina jako výchovná instituce (Matějček, 1999, s. 21). Právě Matějček definuje šestou fázi a nazývá ji *fází současnou*. Tu datuje k roku 1989, kdy vznikla na půdě OSN **Úmluva o právech dítěte** (Matějček, 1999, s. 22).

Empirická část

4. Metodologie

Cílem této práce je identifikace a zkoumání potřeb, které mají jednotlivé páry v celém procesu osvojení od první myšlenky nad rodičovstvím, přes podání žádosti o osvojení až k právnímu rozhodnutí o osvojení. Existují kraje, kde sociální pracovníci dosud mají pouze malou zkušenost s osvojiteli stejného pohlaví, a proto nemusí vědět, jak s těmito zájemci o osvojení pracovat. Ze zkušeností mých respondentů je patrné, že se s diskriminačním chováním na poli krajských úřadů nebo neziskových organizací coby zprostředkovatelů kurzů pro osvojitele nesetkali. Jeden z žadatelů, se kterými jsem mluvila, dokonce změnil své trvalé bydliště, aby celý proces proběhl na konkrétní pobočce KÚ na základě jejího kladného hodnocení od známých. Pro tyto důvody vnímám jako důležité věnovat pozornost potřebám osvojitelů v celém procesu osvojení.

4.1. Výzkumná otázka a metoda výzkumu

Hlavní výzkumná otázka zní: „Jaké potřeby mají stejnopohlavní páry při osvojení?“ Otázku jsem stanovila tak, aby byla co nejobecnější. Do výzkumu nepřicházím s předem stanovenou hypotézou a jeho cílem je konkrétní potřeby teprve identifikovat. **Další výzkumnou otázkou** je: „Jaké jsou rozdíly mezi potřebami lesbických a gay párů?“ **Metodou výzkumu** je dotazování, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Dotazované páry byly tři – dva gay páry a jeden lesbický (z něhož se mnou z důvodu pracovní vytíženosti druhé matky mluvila pouze jedna z nich). Předem jsem si připravila scénář se základními oblastmi a konkrétními otázkami, kterým jsem se chtěla věnovat. Oblasti rozhovoru zahrnují cestu k rozhodnutí osvojit, proces osvojení, hodnocení a reakci okolí. Při konkrétních rozhovorech jsem se řídila tímto základním rámcem, jehož posloupnost jsem upravovala podle aktuální situace a vhodnosti.

Metodu výzkumu (polostrukturovaný rozhovor) jsem zvolila na základě její vhodnosti ke zkoumanému tématu. Ve výzkumu potřeb jde především o osobní prožívání daného člověka. Tento druh výzkumu vyžaduje flexibilitu v tematickém směřování a kladení otázek. Zároveň je ale důležitá přítomnost základního rámce, který obsahuje rozličné oblasti, díky němuž je možné směřovat rozhovory podobným směrem pro následné porovnání potřeb v daných oblastech.

4.2. Výzkumný vzorek a získání respondentů

Před začátkem realizace výzkumu jsem si stanovila počet respondentů na 4 páry – dva gay a dva lesbické. Záměrem bylo vést rozhovor s oběma lidmi v páru současně a mluvit s nimi o

tom, jak prožívali/y proces osvojení od podání žádosti až k samotnému právnímu osvojení dítěte. Již z názvu vyplývá, že mě zajímají potřeby stejnopohlavních párů, proto pro mě bylo smysluplné vést rozhovor spíše s oběma rodiči naráz jakožto s párem spíše než jednotlivě. V páru totiž lze snáze zjistit, na čem se partneři shodnou a co je pro ně odlišné.

Pro získání kontaktů na respondenty jsem oslovila neziskovou organizaci Prague Pride, z.s., která mě odkázala na iniciativu Jsme fér, za níž právě Prague Pride stojí spolu s dalšími neziskovými organizacemi, jako je například Amnesty International nebo PROUD. Iniciativa Jsme fér se aktivně angažuje ve zrovnoprávnění manželských svazků pro všechny a mimo jiné věnuje pozornost také stejnopohlavnímu rodičovství. Od nich jsem dostala kontakt na všechny páry, se kterými jsem výzkum realizovala. Rozhovor jsem nakonec vedla se dvěma gay páry a jedním lesbickým párem, který se mně a iniciativě podařilo kontaktovat. Z lesbického páru navíc měla čas se se mnou sejít pouze jedna z matek, z důvodu pracovní vytíženosti druhé z nich. Druhý lesbický pár se mi touto cestou bohužel získat nepodařilo. Po neúspěchu s lesbickými páry v iniciativě Jsme fér jsem se znovu obrátila na Prague Pride a na facebookovou skupinu Duhové rodičovství. Ani jedna z variant však nebyla účinná a druhý pár se mi ani takto najít nepodařilo. Jednou z možných příčin neúspěchu může být, že lesbické páry se většinou k osvojení neuchylují a častěji podstupují například umělá oplodnění. Kromě toho se také stává, že si lesbický pár domluví známého, někdy i cizího člověka (například skrze různé facebookové skupiny), který je ochoten ženě poskytnout svůj biologický materiál k oplodnění. Cest k otěhotnění je několik a většinou si tedy ženy v lesbickém páru, které chtějí založit rodinu volí spíše variantu biologického dítěte než osvojení. Pro muže se ale počet těchto variant menší a jsou jimi tedy preferována surogátní mateřství nebo právě osvojení. Z těchto důvodů je osvojení častější u gay párů než u těch lesbických.

4.3. Metoda analýzy dat

Metodou analýzy dat je interpretativní fenomenologická analýza (IPA), která se užívá zejména při zkoumání osobní zkušenosti a prožívání. Pro metodu analýzy dat je specifické výzkumníkovo porozumění situace respondenta, proto již v samotném jejím názvu stojí „interpretativní“. V této roli výzkumníka je nutná reflexe. Cílem metody je porozumění fenoménům, které se v různých oblastech výsledků nachází. V daném výzkumu je důležité definovat potřeby na základě osobních zkušeností s procesem osvojení. Proto jsem jako metodu analýzy dat zvolila právě IPA.

4.4. Průběh výzkumu

Každý rozhovor byl započat otevřenou otázkou, skrze kterou měli respondenti popsat jejich cestu k rozhodnutí osvojit. Cílem otevřených otázek v tomto výzkumu je, aby sami respondenti mohli identifikovat své potřeby.

5. Analýza

Jak jsem již zmiňovala, metodou analýzy dat je interpretativní fenomenologická analýza (IPA). Nahrané rozhovory jsem přepsala do textového formátu a následně k němu tvořila počáteční poznámky. Průběžně jsem využívala deskriptivní a konceptuální druhy poznámek, vždy podle potřeby užití. Na základě těchto poznámek jsem poté vytvořila kódy prostřednictvím tzv. otevřeného kódování. Tyto kódy slouží pro lepší orientaci v textu a snazší porovnávání výsledků napříč rozhovory.

U každého rozhovoru zvlášť jsem vytvořila seznam témat, který jsem následně seřadila do nadřazených a dílčích témat. K tomuto strukturovanému seznamu jsem vždy přidala citaci z rozhovoru, která se k tématu vztahovala. K zapisování výsledků jsem následně používala právě tento seznam.

V citacích rozhovoru používám tři písmena, která označují mluvčího, který zrovna mluví. „A“ je ve všech rozhovorech právní osvojitel, „B“ označuje sociálního rodiče a „T“ je výzkumník.

5.1. Výsledky prvního rozhovoru

První rozhovor byl veden s prvním gay párem, který osvojil malého chlapce. Pár byl velice mluvný. Často přeskakoval od tématu k tématu a měla jsem pocit, že mi chtějí sdělovat informace i nad rámec základních otázek. Mluvili nejen o procesu osvojení, ale také o tom, jaké byly první zážitky s dítětem, jak na jejich rodičovství dítě reaguje a o mnoho dalším. Zde se zaměřuji pouze na základní potřeby, týkající se osvojení, které z rozhovoru vyplynuly.

Potřebu založit rodinu a pečovat o dítě sdíleli oba partneři: „*Už když jsme se seznámili, tak jsme oba věděli, že budeme chtít jako rodinu.*“ (Rozhovor 1). K **biologickému rodičovství** se pár každopádně stavil tak, že ani jeden z partnerů neměl potřebu mít své biologické dítě a šlo jim pouze o to, aby se mohli o někoho postarat. **Síla touhy mít rodinu u páru rostla** s přibývajícím věkem. Jeden z páru řekl: „*...jakmile i ty jsi pak překročil tu třicítku, tak už jsme pak prostě cítili, že nám někdo chybí no.*“ (Rozhovor 1).

Pár konstatoval, že nejprve **chtěli s osvojením počkat**, až bude právně možné společně osvojit i ve stejnopohlavním páru, ale nakonec se rozhodli, že už čekat nechtějí. Dokládá to následující výrok: „*...ale pak já říkám, že když budeme furt čekat, tak se ničeho nedočkáme... Takže za ty necelý 4 roky se nic nezměnilo v podstatě jakoby z tohohle hlediska. Takže kdybysme čekali, tak čekáme dál, takže jsme šli prostě do toho tímhle způsobem.*“ (Rozhovor 1).

Výběr žadatele byl pro pár pragmatickou záležitostí a byl jím ten z nich, který měl nižší příjem.

Zkušenosti úředníků a dalších pracovníků s žadateli z řad stejnopohlavních párů nejsou podle odpovědí prvních respondentů veliké. Vyjadřují se k nim následovně: „...*tam sama jako ta úřednice nevěděla, co se má kde vyplňovat, takže nám dala normálně jako pro manžele, vyplnili jsme to oba dva.*“ (Rozhovor 1). Nejedná se ale pouze o proces podání žádosti, ale například i o přiznání příspěvku peněžité pomoci v mateřství. „*Spiš, když jsem já šel na mateřskou, tak ta paní napsala tu mateřskou na mě a řekla, já se vám omlouvám, já sem ještě nikdy na otce nepsala, takže já si musím zjistit informace, takže v tomhle ohledu...*“ (Rozhovor 1). Jeden z otců tedy navrhuje, aby byli pracovníci a pracovnice krajského úřadu školeni v práci s žadateli žijícími ve stejnopohlavním páru a v ideálním postupu práce s nimi, protože takových žadatelů o osvojení bude jen přibývat.

Než pár absolvoval první setkání přípravného kurzu pro žadatele o osvojení, cítili oba partneři **strach z toho, jak bude probíhat**. „...*taky jsme se báli, jak nás jako přijmou na tý skupině.*“ (Rozhovor 1). Zde své tvrzení upřesnili: „*No my jsme se báli. Hodně jsme se báli, že jako budou všichni homofobní, že to bude jako špatně a strašně nás jakoby překvapilo, že to tak nebylo.*“ (Rozhovor 1). Přes počáteční obavy **nakonec kurz proběhl dobře**. „*No a pak jsme vlastně absolvovali ten kurz. Ten byl jako výbornej... ale fakt nám to bylo přínosný... Pak vlastně s tou psycholožkou jsme mohli kdykoliv mluvit, když byl problém...*“ (Rozhovor 1). Je pravděpodobné, že tento strach pramenil i ze zprostředkované negativní zkušenosti jiného páru, kterou jeden z otců v rozhovoru zmiňoval. Kromě toho navrhuje, že by na přípravný kurz měli být zváni i homoparentální rodiče. To komentoval zde: „... *zároveň třeba i možná by stálo za to, aby i při těch normálních, jakoby heterosexuálních párech byly i třeba – protože oni si zvou ty – někdy ty pěstouny a to, tak aby tam přišly i stejnopohlavní páry a řekly, že to je normální, že to dítě to vnímá normálně.*“ (Rozhovor 1).

Když jsem se ptala, zdali se pár během procesu osvojení setkal s **homofobií**, odpověděli, že měli zatím vždy štěstí a nesetkali se tedy s žádnou negativní reakcí, ale že je to vždy o lidech, se kterými se v průběhu procesu setkají. Obecně o homofobii pár mluvil takto: „*Tak jako já si pořád myslím, že do očí nám to nikdo neřekne. Ale myslím si, že společnost homofobní je. Na internetu, tam, kde jakoby se cítí anonymně, tak se prostě projeví jakoby to, ale do očí to nikdo neřekne.*“ (Rozhovor 1). O tom, že otec společnost vnímá jako homofobní se během rozhovoru zmínil ještě jednou. Zajímalo mě také, jak se pár cítí ve společnosti. Mluvili o tom, co prožívají, **když jdou po ulici jako dva tátové spolu s dítětem**: „*Když jdeme dva, ani se nemusíme držet za ruku, ale jdeme dva prostě už jako, tak jako koukaj, jo, co bude, co jako, co to tam jako znamená a tak... No, ale je to takový jako, ty pohledy, jo, lidi se i jako podívají na vás a vy*

vidíte jako ten negativní pohled a podívají se, i se třeba smějou, ale tím, jak jsme jako už – jak ho máme už dýl, tak je mi vnitřně jakoby i nepříjemný i to, že se smějou, jo. Já bych jakoby chtěl, což samozřejmě nebude to, ale aby prostě jsme šli po ulici a bylo to lidem jakoby v uvozovkách úplně jedno, prostě normálně jdou nějaký lidi a vůbec nás nevnímali, jako když to takhle řeknu jakoby. Tak to by se mi jako líbilo.“ (Rozhovor 1). Jeden z otců tímto pojmenoval další ze svých potřeb. Byl by rád, kdyby nebyli vnímáni jinak než rodiny s rodiči různého pohlaví.

Čekání na dítě mezi zařazením do evidence a nalezením pro pár vhodného dítěte bylo podle nich dlouhé. Konkrétně se prý **báli toho, že jim dítě nedají** z důvodu jejich homosexuality. *„...ale pak jsme se na jednu stranu, když už jsme čekali, já nevím, půl roku třeba to bylo tak jako takový vnitřně, kdy už to přijde, jestli to přijde, tak jsme se tak jako báli jako, tak už ty myšlenky jako oni nám ho nechtějí dát, protože jsme dva chlapi a takový, tak to tam jako bylo.“ (Rozhovor 1).*

V rozhovoru jsem se mimo jiné také ptala na **zdroje podpory**, kterou pár v procesu měl. Podporu měli od své rodiny, přátel a kolegů v práci. Kromě rodiny čerpali podporu také od profesionálů, kteří je procesem provázeli. Jejich přístup **hodnotili pozitivně**: *„A: Ale všichni byli strašně milí, hodný, nápomocný. B: No bylo, bylo to tak. A: Ať už to bylo z toho úřadu, ať už to byla sociální pracovnice. B: Psycholožka. A: Pak když jsem si šel žádat o mateřský příspěvek, soudkyně vlastně taky. B: Soudkyně byla taky milionová, no. A: No, takže všechno jako úplně jako z našeho pohledu my jsme vůbec neměli jako problém, jo. B: My jsme měli štěstí na lidi. T: Takže byste řekli, že to bylo podporující prostředí teda pro vás. A: Jo, určitě.“ (Rozhovor 1). Po převzetí dítěte do péče byla pro oba otce **podporou i pěstounka na přechodnou dobu**, která jim se vším pomáhala. **Dostatečnost podpory** jeden z respondentů hodnotí následovně: *„A myslím si, že ta podpora byla dostatečná...“ (Rozhovor 1).* Podpurným faktorem bylo pro pár i pochopení jejich potřeby pečovat ostatními žadateli o osvojení z přípravného kurzu. Jeden z páru řekl: *„...a bylo dobrý podělit se vlastně s těma lidma, i když nebyli jako homosexuální, ale prostě chápali, proč jako to dítě chceme, jo, protože běžně ty lidi, kteří můžou mít dítě jako přirozenou cestou, tak to prostě nepochopí jako. Když někdo hned otěhotní, tak se prostě nevžije.“ (Rozhovor 1).* Může se jednat o potřebu, která vyvstává i dalším žadatelům o osvojení, tedy nejen těm stejnopohlavním. Takový závěr by každopádně bylo možné učinit teprve po dalším zkoumání.*

V procesu osvojení přichází také uvědomění, že je od sebe **sociální a právní rodičovství v některých ohledech výrazně odlišováno**. Právnímu rodiči vznikají rozhodnutím soudu

všechna rodičovská práva a povinnosti, zatímco tomu sociálnímu nevzniká nic, i přesto, že spolu celým procesem procházeli oba rovnocenně. „*B: Museli jsme to podstoupit oba, i když žadatelem jsi byl jenom ty, ve všech papírech je taky jenom *jméno A*, i v tom rozhodnutí, že teda jako je způsobilý k osvojení je taky jenom *jméno A* a já se najdu jenom v odůvodnění „žadatel uzavřel registrované partnerství“, v jedné větě.“ (Rozhovor 1). Z výroku je patrné, že se to partnera B emočně dotýká, zároveň ale tvrdil, že si zvykli a už to neřeší. Oba otcové konstatovali, že jsou ve svých rolích rovnocenní. Zároveň jsem si ale všimla, že právní osvojitel v rozhovoru několikrát zdůraznil, že je právním osvojitelem on. Například zde: „*A: Jo. Máme papír na to, že můžeme být rodiči, to je takový. Já to vždycky všem říkám. B: (smích) Že máme na to papír. A: Že já mám papír, že jsem schopný vychovávat dítě. Tak je to takový jako to, no.“ (Rozhovor 1), zde: „*My jsme vlastně byli u soudu, tam jako vlastně soudkyně rozhodla, že ho svěřujou mně do péče, že jsem jako rodič...“ (Rozhovor 1) nebo zde: „B: No my jsme ho měli vlastně rok a pět měsíců – rok a čtyři měsíce doma, než jsme ho osvojili. A: Než jako opravdu se stal mým dítětem, že to, že.“ (Rozhovor 1). V další větě následně pár rozebíral, jak se v rolích cítí a potvrdili, že se ohledně svých rolí občas doma „špičkuje“. Je možné, že je tato oblast pro pár zdrojem konfliktů a právní osvojitel inklinuje ke zdůrazňování své role. Je důležité také říci, že tento fenomén může být interpretován několika způsoby a je možné, že právní osvojitel mohl tímto způsobem pouze ventilovat svůj odmítavý postoj k legislativnímu nastavení. Pro vytvoření závěru, že odlišnost v rolích u homoparentálních rodin může být zdrojem konfliktů mezi partnery, by bylo nutné vést rozhovor s více respondenty a zaměřit se konkrétně na tuto problematiku.***

Myšlenku, že by dítě nebralo oba táty rovnocenně oba partneři okamžitě odmítli. „*Protože třeba paní psychologka nám jako doporučovala, že by bylo dobrý, aby třeba jednomu říkal táto a druhému strejdo, což jsme my vnitřně striktně naprosto odmítli. Já říkám: Ne, my jsme oba dva prostě tátové. Tečka.“ (Rozhovor 1). Pokud bylo nutné do různých formulářů dítěti vyplnit matku, otcové místo ní psali „sociální otec“. „*My všude píšeme sociálního. Nikdo zatím neřekl nic. A mohl by zkusit něco říct (úsměv).“ (Rozhovor 1). Z tohoto výroku vnímám, že jsou otcové odmítaví k diskuzím o validaci sociálního rodičovství.**

Jeden z otců mluvil o problému, který nastal po převzetí dítěte do péče. O syna se prý starali přes rok a čtvrt, než se stal jejich synem právně. B konstatuje, že to bylo **právní vakuum, kdy o dítěti prakticky nemohli rozhodovat v zásadních otázkách** jako je například očkování. To s sebou neslo další problémy: „*Takže jsme mu ho vlastně dávali až ve dvou letech. Tím jsme už to museli platit, protože jsme nemohli začít s vakcínací do nějakýho šestýho měsíce, aby to*

hradila zdravotní pojišťovna, žejo. To prostě jsou takový praktický negativní věci, které ta společnost neví a ani ji to nezajímá. Že prostě to dítě máte doma, ale nemůžete o něm rozhodovat, nic mu dát i kdybyste chtěli, co normální jako rodič řeší, ale vy nemůžete, jo.“ (Rozhovor 1). **Dobu procesu** převzetí popsal jeden z partnerů jako zdlouhavou.

Zajímalo mě, jak pár vnímá **rozdíl v pohledu společnosti na muže a ženy v oblasti rodičovství**. Podle nich se předpoklady od žen a mužů liší: „B: Akorát jsme poznali, že jsme vlastně bráni jinak, protože jak jsem chodil do práce, tak se mě furt všichni ptali: „A zvládáte to?“ „A jak se máte?“ „A co malej?“ „A co *jméno A*?“ a to, jo „A co ty?“ A: „A zvládáte to“, a to bylo furt. To bylo furt. B: Ale jako když tam jsou ostatní kolegové, který jako mají manželku na mateřský, tak se jich nikdo neptá. A: Jestli to zvládá jako. B: Když přišly kolegyně jako po mateřský, tak se jich nikdo neptal. Ale mě se ptaj do dneška. T: Fakt? B: Jo, do dneška.“ (Rozhovor 1). Nemyslí si, že je to negativní, ale lidé jsou prý zvědaví.

Z rozhovoru také plyne, že se pár setkal se **stigmatizací osvojení**. „A: A ted' ona ta účetní se na mě podívá a říká: No, ale jako nemyslete si, to není furt tak jednoduchý, já mám kamarádku, ty osvojili holčičku a ta ve 14 letech začala brát drogy a stala se z ní prostitutka ... Nebo ke mně přišla bývalá zástupkyně a ted' jako jsem tam držel *jméno dítěte*, úplně takhle jako narušila tu komfortní zónu a do očí mi říká: jak může někdo opustit tak hezký dítě, že jo?“ (Rozhovor 1). Kromě toho se otec setkal i s názorem, že by osvojitelé měli dostávat děti zdravotně znevýhodněné. Nejsm si ale jistá, zdali mluvila o osvojitelích obecně, nebo o stejnopohlavních osvojitelích. Mluvili o tom zde: „Nebo nám furt jako – tenkrát jsem se setkal právě s tou homofobií ty účetní, tak ta právě taky jako říkala, no že by ty děti dávala, že třeba ty postižený. Já říkám: A proč jako já mám si vzít jako postižený dítě?“ (Rozhovor 1).

Když mluvíme o homosexualitě, je třeba zmínit také **normalitu**, která je ve spojitosti s menšinovými skupinami často zmiňována. Všimla jsem si, že jeden z otců měl tendenci mluvit o rodinách s rodiči různého pohlaví jako o „normálních“. Například zde: „A říká tyjo, vždyť tam polovina byla normální, prostě rodiny s dětma a normálně.“ (Rozhovor 1) nebo zde: „aby i při těch normálních, jakoby heterosexuálních párech byly i třeba – protože oni si zvou ty – někdy ty pěstouny a to, tak aby tam přišly i stejnopohlavní páry a řekly, že to je normální, že to dítě to vnímá normálně.“ (Rozhovor 1). Může jít o jistý způsob sebestigmatizace, které se homosexuální lidé učí od malička od většinové společnosti.

5.2. Výsledky druhého rozhovoru

Dalšími dvěma respondenty byli otcové, kteří osvojili holčičku. Rozhovor byl stručný, jelikož se oba drželi otázek a témat, která jsem s nimi otevírala. Odehrál se online formou.

Prvním tématem, ke kterému jsem směřovala své otázky byla **potřeba rodiny**. Pár to okomentoval takto: „*My jsme to věděli už tak jako od začátku ... že chceme mít rodinu.*“ (Rozhovor 2). Nejprve prý zvažovali **další způsoby** pro uspokojení této potřeby, ale nakonec se rozhodli pro osvojení. Konkrétně se jednalo o surogátní mateřství, od kterého nakonec upustili, protože bylo příliš nákladné. V rozhodování jim pomáhal přípravný kurz, ve kterém měli možnost se dozvědět pro a proti jednotlivých způsobů založení rodiny.

O tom, **kdo bude žadatelem**, a tedy následně i právním osvojitelem, se pár rozhodoval čistě pragmaticky a stejně jako předchozí pár na základě výše mzdy.

Přístup sociálních pracovníků pár hodnotil profesionálně. Pozitivní zkušenost se sociálními pracovníky a pracovníci pár zmínil několikrát. Popsal ji následovně: „*B: No, takže ta sociální pracovnice na tý trojkový obci byla velmi milá, byli jsme její první gay pár, probíhalo to jako velmi dobře, si myslím. A: Jo, velmi profesionální.*“ (Rozhovor 2) takto: „*T: Co hodnotíte jako pozitivní v tom procesu? A: No za nás, jako z naší zkušenosti to je rozhodně přístup těch lidí jako k LGBT. Jako jsme neměli pocit, že by se na nás koukali nějak divně, ba naopak. Ale byli velmi upřímní, že i ta paní na OSPODu, na tom prvopočátku jako řekla, že se omlouvá, že nemá zkušenost se stejnopohlavními páry. Ale jenom to řekla, aby my jsme věděli, že prostě někdy třeba neví, že bude možná trošku tápat, ale byla naprosto profesionální. Jakože všechno, pomáhala, připravila nám to, takže to bych asi hodnotil pozitivně.*“ (Rozhovor 2) a také takto: „*Vlastně to všechno bylo jako to, sociální pracovnice byly, jako se chovaly úplně perfektně.*“ (Rozhovor 2).

Dále bylo pro pár v procesu důležité **ujištění od sociálních pracovníků, že mohou kdykoliv po prvním kontaktu s dítětem říci ne**, pokud budou mít pocit, že by to nemuselo fungovat. „*Nebo, což já bych teda jako ocenil, u nás to tak jako bylo v tom procesu, že nás vlastně na všech úrovních vlastně jako upozorňovali, nebo nám říkali, že pokud přijdeme do kontaktu a ucítíme, že to není ono, tak ať se nebojíme říct, že ne. Že to neznamena, že se posuneme v tom poradníku prostě na deset let někam, jako že nás zaparkujou. Samozřejmě to je vždycky odvislý od toho, jaký máte požadavky a co jste vlastně jakoby schopná nějakým způsobem jako přijmout, takže to nás ubezpečovali, že ač jsme jako dva otcové, tak že se nemusíme bát, pokud to prostě neklapne na první dobrou, tak je rozhodně lepší říct, že ne, než to prostě lámat přes*

koleno a vlastně zničit tak životy všech zúčastněných, žejo. To pak nebude fungovat... Takže to mi přišlo dobrý.“ (Rozhovor 2).

Předtím, než jeden z páru podal žádost, změnil si trvalé bydliště na adresu své matky. **Opatření** podnikli z toho důvodu, **aby měli jistotu, že proces proběhne co nejlépe.** Věděli totiž, že proces v místě bydliště, kde by ho podstupovali beze změny adresy dobře pro stejnopohlavní páry neprobíhá. **S přípravným kurzem,** který si nakonec vybrali byli oba opravdu spokojení. Zajímalo mě, **jak se průběh procesu lišil od jejich představ,** které o něm před jeho začátkem měli. Odpověděli: *„No bylo to jiný, než jsme předpokládali...“* (Rozhovor 2). Upřesnili to následovně: *„My jsme díky tomu, že jsme gayové, tak jsme se připravovali na to, že budeme bojovat s nějakýma překážkama. Samozřejmě k tomu jsme měli nějaký podklady, nebo reference od lidí, který si tím procesem prošli, ať to byli vlastně *jméno nějakého páru* anebo to byli vlastně jiný lidi z komunity. Takže my jsme apriori očekávali, že tam můžou nastat nějaký problémy, proto jsme se tomu snažili předejít tím, že jsme se informovali a například jsme si změnil, nebo já jsem si změnil to bydliště trvalý, abychom šli tou cestou, kde už s tou LGBT+ mají zkušenosti a takže tam jsme spíš čekali tenhle problém a ten vlastně jakoby nenastal, což jako nás velmi mile překvapilo.“* (Rozhovor 2). Pár mi řekl, že negativní zkušenost s procesem měli naopak heterosexuální páry, které s nimi procházeli přípravným kurzem. *„B: Paradoxně vlastně ty lidi z té přípravy, ty hetero páry, tak některý to měly vlastně daleko víc složitější než my. A: Ale to je podle mě tom, jaký lidi potkáte na té cestě, jo. Že tam jim to třeba brzdili ty soudci. B: To je náhoda, soudy. A: Soudci no, že nebrali že je v tom procesu důležitý, aby co nejdřív bylo v tý jako náhradní rodině, protože se navazujete a jsou tam nějaký jako procesy, který tam běžej a když to soud zdržuje, tak už je to nezdravý jak pro ten pár, tak i pro to dítě, samozřejmě.“* (Rozhovor 2).

Doba procesu jim nepřišla dlouhá a ačkoliv si uvědomují, že se nejednalo o krátký čas, proces jim prý ubíhal rychle.

Podporu v procesu páru poskytovala rodina a nejbližší přátelé. Kromě nejbližších osob mluvil pár také o podpoře od sociálních pracovníků: *„T: Když jste mluvili o těch sociálních pracovnících na OSPODu, cítili jste z jejich strany tu podporu? A: V našem případě ano, protože byla mnohem vyšší než u jiných, protože třeba náš OSPOD velmi dobře spolupracoval s OSPODem naší dcery. Takže paní nebyly konkurentky, ale fakt jako jim šlo o jednu věc, a i vlastně kolizní opatrovník, všechno tak hezky běželo dohromady, až nás to jako mile překvapilo, takže jo, určitě tam byla podpora z jejich strany poměrně velká.“* (Rozhovor 2). Pozitivně mluvili také o doprovodné organizaci, kde měli kontaktní osobu, která je procesem provázela.

O soudkyni mluvili takto: „...soudkyně byla úplně super, ta nám přece na konci soudu ještě řekla, že vůbec nechápe, proč nemůžeme mít manželství a nemůžeme být jako spolu, a přitom jí bylo nevim, pětadesát.“ (Rozhovor 2). Otcové se divili, že ačkoliv byla paní soudkyně starší generace, chápala absurditu současného právního nastavení. Jeden z otců mluvil o právní podpoře, o její důležitosti a hlavně o tom, že v procesu chybí: „...ale ve svý podstatě vlastně to, co tam, jako podle mě jako chybí, v tom procesu, obecně, je vlastně ta právní podpora, jo. Ale to nemyslím ve vztahu jako k tomu, že jsme gay pár, ale obecně, jako – já třeba jsem profesi sociální pracovník a tak dál, vyznám se relativně v těch procesech, ale jako i to, co nám říkali ty naši přátelé z té přípravy, tak vlastně tam vzniká tolik různých variací, právních situací, kdy potřebujete vlastně rychle pomoc právníka, který vám jako pomůže, nebo člověka, kterej vám pomůže podat nějaký návrh, proti něčemu se odvolat, někde prostě jako to a tady v tom ohledu vlastně nemáte moc velkou jako podporu. Pokud si ji nezajistíte sami, někde si nezaplatíte právníka, nebo nemáte někoho v rodině, kdo je právník, někoho, kdo se v tom rodinném právu vyzná, jo. Takže to si myslím, že je takový jako, že jste tam jako do toho procesu hozený a jako nám třeba ta sociální pracovnice pomáhala, jo. Ale stejně jako si myslím, že ta podpora z právní stránky je podle mě jako důležitá je podceňována v tom procesu.“ (Rozhovor 2). Argumentace otce pro **důležitost právní podpory** je emocionalita žadatelů, kteří vstupují do procesu. Proces je podle respondenta emočně náročný a klidně se může stát, že se žadatelé nebudou rozhodovat racionálně.

Pro pár bylo důležité říci, jak smýšlí o **aktuální legislativě**: „Pak ale samozřejmě takový to, ten současný legislativní stav je jako špatně vůči nám. To ale nesouviselo jako přímo s tím procesem, jak jsme ho prožívali, ale – no tohleto je prostě špatně.“ (Rozhovor 2). Když sociální rodič mluvil o své pozici, použil u toho spojení „nejsem nic“. Například zde: „V rámci té přípravy tam ještě proběhlo psychologický posouzení. Tady vlastně všechno tohleto děláte oba dva, i když já, kterej jsem nebyl žadatel, a tak vlastně nejsem nic.“ (Rozhovor 2) nebo zde: „A: Jsi vlastně jako sociální otec. B: V tom systému nejsem nic, ale procházeli jsme tím oba dva.“ (Rozhovor 2). Ptala jsem se na otázky, v jakých všech oblastech se legislativa procesu dotýkala. Odpověděli: „B: No toho procesu jako fakticky ne, protože tím procesem jsem procházel úplně stejně. Jenom jsem byl v kolonce na formuláři zařazený mezi manželka, partnerka. Protože tam nemaj formuláře pro dva muže a pro dvě ženy.“ (Rozhovor 2). Konstatovali, že sociálnímu otci **nevznikají žádná práva ani povinnosti**. Zde uvedli některé **praktické dopady**, které legislativa přináší: „Ale potom, jako fakticky, to má jako dopad od těch rodičovských práv, o tom, že nemůžeme se střídat na rodičovský, nemůžete vlastně

očekávat od zaměstnavatele stejný ústupky jako u těch to, pak samozřejmě věci, který se týkaj rozhodování, právní jistoty, lékařů a tak dále, jo.“ (Rozhovor 2).

Položila jsem páru otázku, **jak by stát a společnost měli reagovat na stejnopohlavní rodičovství**. Pár odpověděl, že by stát měl stejnopohlavním párům dát stejná práva, jako mají jiné rodiny a neměl by dělat rozdíl, což je podle nich také tím nejjednodušším, co může stát udělat.

Dcera, kterou si pár osvojil byla před převzetím do péče v dětském centru. Pár mi vyprávěl o prvním setkání s ní, při kterém **pracovníci dětského centra** postupovali neprofesionálně. Argumentem pro dodržování správného postupu podle jednoho z otců byl: *„Prostě to má nějak jako probíhat, aby se i jako ochránilo to dítě, než s ním přijdete do přímýho jako kontaktu...“* (Rozhovor 2). První navázání kontaktu proběhlo takto: *„...nám se vlastně jako stalo že, oni (pracovníci v dětském centru) z toho byli jako nadšení, jo. To nebyl žádněj zlej úmysl, oni byli nadšený a ted' jako rozlitaný a vlastně hned nás jako vpravili do tý místnosti, kde byly děti a vzali naši dcerku prostě a takhle mi jí jako lupli do náruče, jako z ničeho nic, což nebylo úplně správněj postup, protože my jsme se měli samozřejmě jako podívat a oni nám měli říct nějaký informace ještě. A my jsme vlastně pak až měli postupně přicházet do kontaktu. (smích) Což se úplně nestalo teda, ale naštěstí to jako proběhlo dobře, tak to asi byla jediná věc, která tam nebyla úplně správně.“* (Rozhovor 2). Popsali, že dětské centrum na osvojitele nebylo připravené a proto se zachovalo neprofesionálně. Ze spolupráce s dětským centrem měli partneři pocit, že tamější pracovníci chtějí, aby proces proběhl rychle: *„Bylo cejtít, že to tlačej, aby to proběhlo, co nejrychlejc.“* (Rozhovor 2), což je podle páru žitá zkušenost i dalších osvojitelů z přípravného kurzu.

Všimla jsem si, že pár akcentoval **nejjistotu**, kterou v osvojení prožívá: *„...ale prostě po tý právní stránce je to nejistota, no.“* (Rozhovor 2). Řekli mi, že jak budou různé situace probíhat záleží na tom, s jakými lidmi se člověk potká, což je také jejím zdrojem. Jistá nejistota se objevovala i před finálním rozhodnutím soudu o právním osvojení. **Nastavení společnosti** je podle partnerů určováno nastavením vlády. Hovořili o tom zde: *„Jo, takže ve chvíli, kdy stát nebude dělat rozdíl, tak z hlediska legislativy je to vyřešený, ale ono to bude mít samozřejmě pak jako dopad do všeho, žejo. Protože je ta legislativa má dopad do toho běžnýho fungování. Do toho, jak se mění postoje tý společnosti a tak, jo. Takže je to krásně jako vidět, co se děje v Maďarsku, nebo Polsku, částečně i na Slovensku a prostě to, co je v tý legislativě to, co reprezentujou ty politici, tak to se prostě, ať chceme nebo ne, prostě promítá do fungování tý společnosti a do toho, jaká je tam nálada, jo. Pokud ta nálada je otevřená a respektující i*

nahoře, tak je i dole. Jo a tady jako je vidět, že ta současná vláda prostě jako není otevřená, není respektující a vlastně ty extremistický názory, který jsou, tak jsou spíš jako podněcovaný nebo jak to říct, jo, takže když by bylo manželství pro všechny, který prostě ta současná vláda odmítá, tak by to mělo, byť nějakou postupnej, ale mělo by to dopad i na fungování, nebo na vnímání tý společnosti.“ (Rozhovor 2).

Zajímalo mě, **jak na jejich osvojení reagovalo okolí**. Konstatovali, že jejich rodina si zvykla na představu, že v homosexuálním páru mít děti nebudou a proto byla pro rodinu zpráva o žádosti o osvojení něčím novým. Jedná se o myšlenku, na kterou si mnohdy zvyknou i samy stejnopohlavní páry. Pár řekl: *„Přesně tak no, že kdybychom byly jako dvě ženy, tak si myslím, že by ty rodiče možná viděli nějakou tu cestu, protože by věděli, že tady máte různé způsoby, jak můžete vlastně jako dojít sama k biologickému dítěti a u těch dvou chlapů to prostě tak jako není, prostě je jako stopka, že to nepude a ty ostatní možnosti se jako nezvažují.“* (Rozhovor 2). O svých rodinách a jejich vztahu k osvojení dále mluvili zde: *„Možná tam byly takový ty jako klasický počáteční obavy, který jako vyplývají dost často z toho, že když to není biologie, jako vaše biologický dítě, tak jako takový ty strachy, obavy jako, jak to bude, jestli ho můžou mít vlastně jako rádi a tak. To se podle mě ale rozplynulo hned prvním okamžikem setkání.“* (Rozhovor 2). Ve spojitosti na reakce okolí mi sdělili, že je lidé mnohdy obdivují za to, že vychovávají osvojené dítě. *„A: Jo, ale to jsou takový ty standartní obavy, no, který – na který se nás ti lidi jako ptají, prostě jak to funguje a že by to třeba nedokázali a někdy je vlastně, nám to přijde vlastně trošku jako – je to vlastně jako hezký a trošku legrační, že vás tak jako adorují, jo? Že vám říkají no, že jste jako úžasný a skvělý a tak, ale vám to přijde jako naprosto... B: Normální. A: Normální, no.“* (Rozhovor 2).

Protože jsem měla respondenty z řad mužů i žen, zajímalo mě, jak páry vnímají **pohled společnosti na ženské a mužské rodičovství**. Potvrdili mi, že si myslí, že od žen je mateřství očekáváno spíše než od mužů otcovství a je jedno, o jaké partnerské uskupení se jedná. Prý se od ženy očekává, že dítě prostě mít bude. Tato představa, která souvisí s genderem, a tedy s tím, jakou roli mají ženy ve společnosti, se dá pozorovat i v tom, že ženy – matky mají tendenci muže – otce edukovat v otázce péče o dítě. Pár mi tuto hypotézu potvrdil: *„Že někdy je pravda, že někdy cítíte, ale to si myslím, že je jako podle mě všeobecně možná, nevím, nechci jako paušalizovat, že když jakoby ženy matky vidí jako otce muže a teď je jedno jako, jestli jsme dva chlapi, nebo to věděj, nebo to nevěděj, tak vždycky je tam ta snaha tak jako pomáhat, nebo edukovat, jestli to ten tatínek jako zvládne. Jo, jestli je schopnej to jako zvládnout, ale myslím si, že to asi každé vychází z nějaký svojí zkušenosti.“* (Rozhovor 2).

S **negativní reakcí společnosti** na jejich rodičovství se nesetkali, ale nevylučují, že je lidé nestigmatizují „za zavřenými dveřmi“. Naopak v jejich případě prý bývají lidé příjemně překvapení: „*Ba naopak, mi přijde, že jako ... ty lidi jsou příjemně třeba překvapený, jakože jsou dva chlapi a zvládají to úplně, že jako říkají i, že jako líp, než když je to prostě muž a žena. Což je takový jako milý. Já si to úplně nemyslím, já si myslím že to je jako o lidech vždycky, ale, že jako i pozitivně bejvají překvapený, že jsou to dva tátové vlastně a nevím, od toho, že dokážeme udělat naší dceři jako copánky a nějaký účesy, tak jsou z toho vždycky jako vyplešklý, od toho, že to prostě jako funguje a dokážeme se jako postarat, jo.*“ (Rozhovor 2).

Pár se mi svěřil, že se v **České republice necítí bezpečně**. Srovnávali ČR s Dánskem, kde je prostředí více respektující. Mluvili o tom tady: „*Ale zase jako na druhou stranu jako tady člověk necejtí takový to jako přátelský, nebo já nevím, nebo spíš ne přátelský – respektující, nebo takový jako prostředí, jo, že jako když jsme byli přeci v Kodani v Dánsku a šli jsme tam všichni tři jako, žejo v metru, procházeli jsme se, šli jsme do obchodu, do restaurace a tak, tak tam jako fakt vlastně cejtíte se... cejtíte se bezpečně.*“ (Rozhovor 2). Upřesnili to: „*Ale nemyslím jako, že bych se tady cejtil jako že mě někdo chce napadnout, ale cejtíte se v nerespektujícím prostředí, jo a tady jako pořád musíte být jako ostražítej...*“ (Rozhovor 2). Raději se na veřejnosti tedy neprojeví, aby **předešli případným negativním reakcím**.

5.3. Výsledky třetího rozhovoru

V rozhovoru byla pouze jedna respondentka. Pohlaví dítěte jsem se rozhodla neuvádět z důvodu dosažení větší anonymity a kvůli nízkému počtu osvojitelek z řad lesbických párů. Rozhovor byl koncipován tak, že respondentka měla všechny otázky před sebou a četla si je sama. Bylo tomu tak z důvodu její nervozity, protože neměla možnost se na otázky připravit. Zdůrazňovala také, že mluví pouze sama za sebe a ne za partnerku, tudíž pokud je v citacích množné číslo, jedná se pouze o pohled respondentky. Zároveň bych ráda podotkla, že si s respondentkou tykám.

V první řadě, stejně jako u ostatních respondentů, jsem začala otázkou, **co předcházelo rozhodnutí osvojit**. Respondentka odpověděla: „*No, tak asi tomu předcházelo vůbec jakoby ta myšlenka mít děti, to je jasný a nejdřív to nebylo vůbec o osvojení...*“ (Rozhovor 3). Myšlenky obou partnerek na založení rodiny se spojily těsně před tím, než šla žadatelka zařizovat žádost na krajský úřad.

O osvojení mluvila respondentka takto: „*Tím že jsme šly vlastně vylučovací metodou, že vlastně – my jsme vlastně řešily, jestli vlastně chceme děti a bylo nám jako jedno, jestli samozřejmě*

*jako vlastní nebo adoptovaný, to nám asi bylo jedno. Nebo jsme o tý problematice jsme asi tolik nevěděly, protože jsme se o to nijak extra nezajímaly, jo. Jenom jsme věděly že ta možnost osvojení je a já jsem vlastně spíš jako po tom zjišťovala takový věci, co je pro to jako dobrý udělat, jo.“ (Rozhovor 3) a takto: „A spíš si myslím, že asi to bylo hlavně moje rozhodnutí s tím, že partnerka mi v tom jako nebránila a nějakým způsobem mě v tom podporovala...“ (Rozhovor 3). **Jiné formy založení rodiny** žadatelka nezvažovala.*

K **biologickému rodičovství** se osvojitelka stavěla odmítavě. Několikrát opakovala, že pro ni je v její sexuální orientaci **nepřirozené**. Mluvila o tom tady: „*To je pro mě něco jako tak strašně vzdálenýho, tak nepřirozenýho, pro mě je prostě adopce daleko přirozenější cesta k dítěti.*“ (Rozhovor 3). Konstatovala také, že její kamarádky cestou asistované reprodukce šly.

Rozhodnutí, **kdo z partnerek bude právní osvojitelkou** měly vyřešené vcelku hned. Je možné, že o druhé variantě ani nepřemýšlely. Říkala: „*...ale hlavně tím, že taky vlastně (partnerka) je *jméno národnosti*, možná i proto nebyla tak proaktivní, protože ani nevím, jak vlastně to tady funguje v Český republice, pokud by chtěla osvojit *jméno národnosti*. To vůbec nevím, jak funguje, to jsme ani nezjišťovaly. Asi tím, že já jsem Češka, tak bylo celkem jasný, že je to rozhodnutí na mně, jo.*“ (Rozhovor 3).

Pro respondentku bylo důležité mít na začátku **možnost kdykoliv říci ne**, pokud bude potřebovat z procesu odejít.

Skutečnost, že její partnerka bude **celým procesem procházet společně** s ní, pro ni byla příjemným překvapením. V procesu se k oběma chovali stejně: „*A jestli teda chceš vědět, jak se k nám chovali, tak naprosto stejně, mně to připadalo jako kdybysme byly sezdanej pár, heterosexuální. Akorát nám samozřejmě říkali ty praktický věci, že *jméno B* nebude v tom rodným listě. A že vlastně veškerý jako povinnosti a práva a výhody, tak *jméno B* z toho neplynulo. Ale jinak jsem neměla jako vůbec pocit, že by se na nás koukali skrz prsty, to všechno jako probíhalo naprosto... (nedořečeno).*“ (Rozhovor 3).

Přípravný kurz byl respondentkou hodnocen pozitivně: „*Jo, no, a to bylo perfektní, to se mi strašně líbilo, protože tam jsme se vlastně dozvěděly všechny informace potřebný pro rozhodnutí se, jestli v tom pokračovat nebo ne...*“ (Rozhovor 3). V kurzu prý nic navíc nepotřebovala. Dokonce, když jsme se s respondentkou později v rozhovoru věnovaly hodnocení procesu, zmínila daný kurz ještě jednou: „*Co hodnotím jako pozitivní? No asi určitě nejvíc tu přípravku no, vlastně ty dva lidi *jméno 1* s tím *jméno 2*, to jsou zlatý lidi a odborníci, takže díky nim vlastně celej ten proces získal vlastně jako úplně jinej rozměr, no,*

jako, myslím si, že bez té přípravy by to opravdu bylo jenom papírování, ale s tou přípravkou to bylo vlastně hrozně jako příjemný. Vlastně díky tomu na ten proces vzpomínám ráda.“ (Rozhovor 3).

Osvojitelka akcentovala důležitost uvědomění si, že **dítě**, které bude osvojováno, pravděpodobně **pochází z problémového prostředí**. **Doba procesu** podle respondentky dlouhá nebyla.

Zmínila, že byla sociálními pracovníci upozorňována na to, že si musí po seznámení se s dítětem důkladně rozmyslet, **zda-li chce v procesu s konkrétním dítětem pokračovat**. Shrnula a zdůvodnila to tady: „*Samozřejmě jako takhle – co se týče ještě toho seznamování, tak nám bylo řečeno, že se může stát, že si to máme fakt jako dobře rozmyslet, jestli máme o *jméno dítěte* zájem, protože se asi stává, možná z praxe ty pracovnice vědí, že se může stát, že se člověk třeba nějakým způsobem unáhle a potom jako zbytečně se jakoby ten proces prodlužuje. Respektive bere se vlastně tomu dítěti ten čas, který by mohlo strávit s jiným rodičem. Že my řekneme jo, a za tři týdny řekneme ne nakonec, takže nám řekli ať si dáme jednu nebo dvě návštěvy v tom prvním týdnu a ať si to fakt dobře rozmyšlíme, jestli v tom chceme pokračovat, aby jsme jako nezdržovali toho potenciálního rodiče.*“ (Rozhovor 3). Rozhodnutí se o pokračování v procesu proběhlo celkem rychle.

Popsala, jak bylo **období před převzetím dítěte do péče** náročné a impulzivní: „*Já jsem vlastně byla šest let zaměstnaná u zaměstnavatele a najednou jsem zaměstnavateli musela říct, že za tři týdny odcházím. To není úplně standardní, protože když vlastně jako řekneš, že odcházíš, tak máš minimálně dva měsíce na to – jako výpovědní lhůtu, žejo. Záleží, kdy vlastně v tom měsíci podáš výpověď, takže to byl celkem šok v práci musím říct.*“ (Rozhovor 3). Řekla také: „*No a musely jsme vlastně narychlo shánět – ale to asi posloucháš od všech těch rodičů, vlastně osvojitelů, že musíš prostě narychlo sehnat postýlku, žejo, musíš prostě sehnat, já nevím, sedačku do auta a tak dále a tak dále. Takže během těch tří tejdnu, nejenom, že během těch třech týdnů jsme tam jezdily, nejenom, že já jsem musela předávat svoji práci, jo, tak jsme musely ještě jako shánět vlastně vybavení pro *jméno dítěte*, takže to byly jako hrozně náročný tři tejdny, musím říct.*“ (Rozhovor 3).

Ptala jsem se osvojitelky na její **zdroje podpory** v procesu. Řekla mi, že psychologickou podporu potřebovala, ale nedostala se k ní standardní cestou. „*Jo, já vím že sem mohla požádat o psychologickou podporu a v tomhle směru psycholožku, která vlastně nás provázela tou přípravkou a s kterou já sem teďka i absolvovala další kurz terapeutického rodičovství, kterej*

jsem nedávno skončila, takže vím, že od ní sem měla určitě otevřenou náruč a jinak tam asi nikdo nebyl.“ (Rozhovor 3). Sdělila mi své zklamání s doprovodnou organizací, která nebyla ve směru psychologické podpory pro ni nápomocná. Respondentka prý několikrát doprovodnou organizaci kontaktovala, ta ji ale bohužel s žádným psychologem či psycholožkou nepropojila, a proto musela osvojitelka tento druh podpory následně hledat jinou cestou. Mluvila o naštvanosti, kterou v tomto ohledu cítila. Podporu z ohledu dostatku informací měla od pracovnic OSPOD.

Respondentka neměla při vstupu do procesu žádná **očekávání**, protože jím procházela poprvé. K otázce, zdali někdy během procesu pocítila **diskriminaci**, se vyjádřila následovně: *„Ne, vůbec, jak říkám, jako jedinou vlastně diskriminaci cejtím ze strany státu no, to je jako fakt nejsmutnější, že ty lidi jako se chovaj vlastně hrozně dobře. Já nevím, jestli jsem v nějaký sociální bublině, ale já nemám okolo sebe jako lidi, který by nás jakkoliv diskriminovali, nebo pokřikovali, nebo nic takovýho.*“ (Rozhovor 3). **Legislativní nastavení pro stejnopohlavní páry** je pro respondentku zdrojem naštvání. Když jsem se jí na její pohled na současnou situaci zeptala, odpověděla: *„No, jako jsme naštváný no, jsme fakt naštváný, protože se nás to hodně dotýká...“* (Rozhovor 3). Dokonce prý přemýšlela o tom, že pokud se nic nezmění, tak se z České republiky odstěhuje někam, kde budou obě uznané jako matky.

Vyjmenovala několik situací, kdy je **jejich rodičovství v nevýhodě oproti tomu heterosexuálnímu**. Uvedla: *„...že jako když teda partnerka byla s náma třičtvrtě roku doma, abychom se jako šžili/y. Takže teďka pár měsíců pracuje a nemá třeba úlevu na dani, žejo. Jo, to je třeba jedna z věcí, ono to už potom dá několik tisíc ročně. Já si myslím, že to pak může bejt i víc jak deset tisíc jako, když se potom se dělaj vlastně daně, tam by určitě měla taky nějakou úlevu. Takže to je jedna věc...“* (Rozhovor 3), nebo: *„...já jsem musela vlastně první věc, kterou jsem musela udělat bylo, že jsem šla na Czech Point a musela jsem vlastně sepsat, že partnerka je vlastně zákonnej zástupce, aby kdyby třeba se mi něco stalo, nebo kdybych někam odjela, nebo kdyby třeba partnerka jela s *jméno dítěte* na výlet a stalo se něco, tak aby v nemocnici zkrátka mohla jako za *jméno dítěte* rozhodovat.*“ (Rozhovor 3), nebo: *„Potom je tady samozřejmě nějaká otázka dědění, žejo, to taky *jméno dítěte* vlastně nemá žádný právo, pokud by se partnerce něco stalo, tak vlastně nemá nárok na sirotčí důchod.*“ (Rozhovor 3), nebo: *„Jo, ještě další věc je, že vlastně tehdy já jsem tím, že jsem žadatelka a myslím, že tehdy nějak se stalo to, že partnerka v tý předešlý práci ta firma končila, takže se nám hodilo, aby jsem vlastně já zůstala v práci, protože já sem stejně pracovala z domova, tak by se nám hodilo, kdyby šla na mateřskou vlastně tehdy partnerka, to taky nemohla, strašně by se nám to hodilo*

tehdy jo, protože vlastně ona přišla o práci a já jsem vlastně zůstala na mateřský. Takže to je jako další věc, která by nám tehdy bejvala pomohla.“ (Rozhovor 3), nebo: „No potom vlastně, kdyby jsme se nedej bože rozešly, jo, to je další věc, která se může stát, tak kdyby jsme byly obě, když to řeknu jako sprostě fakt krávy jako a já bych byla nějaká zhrzená, protože by si našla třeba jinou partnerku a byla bych pak velká kráva, tak bych mohla úplně v pohodě zakázat styk, jo a samozřejmě partnerka by nemusela vůbec platit výživný. To je další jako věc.“ (Rozhovor 3). Současné právní zakotvení jejího partnerského soužití vnímá jako nejisté: „...kdyby mně se něco stalo, tak to je ono, kdyby mně se něco stalo fatálního, tak jasně, nám řekla soudkyně, která vlastně mi svěřovala dítě do péče, tak říkala, že by bylo lepší, abysme se registrovaly, že určitě potom, kdyby náhodou se mi něco stalo, tak to líp vypadá, že jsme registrovaný a *jméno dítěte* by byl/a svěřen/a do péče partnerce, ale říkala jsem si, co když o tom bude rozhodovat nějaký jako homofobní soudce zrovna, jo, kterej má rozhodovat v tom nejlepší zájmu teda dítěte, ale pokud bude homofob, tak rozumíš. Takže to je taková jako nejistota ... Jde o to, že prostě my nemáme jakoby tu jistotu, že ono je to tak, že mi soudkyně řekne, ale nebojte, on/a bude svěřen/a, kdyby se něco nedej bože takovýho stalo, tak bude svěřen/a vlastně osobě, která se stará o *jméno dítěte*, na kterou je *jméno dítěte* zvyklý/á, ale to jsou takový jako řeči, jo to jsou jenom řeči. Nikde to nemáš napsaný, ta jistota tam není.“ (Rozhovor 3). Řekla, že stát by měl chránit hlavně děti, což nedělá. Respondentka ještě srovnává **přístup společnosti a státu**. Společnost podle ní na její rodičovství reaguje naprosto v pořádku a mohla by jít příkladem pro stát. Vnímá, že jediný problém je v legislativě na které je vše „zaseknuté“.

Další z potřeb, kterou respondentka pojmenovala je, **aby byly stejnopohlavní páry brány v potaz**. Upřesnila to takto: „...myslím si, že ten proces, nebo hlavně ta příprava, o který to teda pro nás hlavně bylo, tak že je designovaná na heterosexuální páry, jo. A já si myslím, protože já jsem tohleto zažila teďka v tom kurzu terapeutickýho rodičovství, že to je prostě fakt zaměřený na hetero páry a třeba příklad byl, nebo je, že vlastně ta psycholožka zmiňovala, jak by to bylo skvělý, kdyby ty školy a ty učitelé brali v úvahu i to, že tam jsou adoptovaný děti, že tam nejsou jenom biologický děti, jo ... oni chtějí žejo kreslit ten strom, ten rodokmen, žejo a tak dále, jsou tam takový otázky, který jsou často zaměřený spíš na ty biologický rodiče než na ty adoptivní. A já jsem si pak v duchu jako říkala, že jsme vlastně jako minorita v minoritě, víš, že by se mi i líbilo kdyby třeba nás na tom kurzu, oni jsou teda skvělý tihleti dva psychologové, o kterých jsem mluvila, jo, ale opravdu to jako směřovali jenom prostě na ty hetero páry a mě to jako vlastně hrozně mrzelo jako ... kdyby vlastně ta psycholožka řekla, kdyby byly ty školy a ty učitelé připraveni i na to, že nejsou jenom ty heterosexuální rodiče, že jsou i stejnopohlavní rodiče. Že by to bylo – že by mě to jako potěšilo. Já jsem jako celej život zvyklá na to, že jsem

jako mimo ten mainstream. Jo, já jsem na to nějakým způsobem už zvyklá a už s tím jako počítám, takže mě to jako nevykolejí, ale jenom říkám, že by mě to jako potěšilo.“ (Rozhovor 3). Mám z toho pocit, že skutečnost, že je na to zvyklá je jistým způsobem smíření se s tím, jak je jako lesba společností vnímána. „My už jsme jako v týhle minoritě jsme prostě jako už od malička zvyklí na to, že jsme v tomhle směru tak jako na okraji jo, a já už jsem to tak nějak přijmula. Takže v tomhle módu jedu celý život, jo, takže já se z toho nehroučím, ale jako asi by mě to potěšilo, trochu mě to zamrzelo, ale není to tak, že by jsem byla naštvaná, nebo už to tak jako beru. Ta společnost je jako nastavená hlavně jako majoritně, jako heterosexuálně a já to prostě takhle beru.“ (Rozhovor 3).

Ze zkušeností z předchozích rozhovorů mě zajímalo, jestli vnímá **rozdíl mezi gay a lesbickým rodičovstvím**: „Nemám zkušenost, bohužel, dá se říct bohužel – určitě bych byla ráda, kdyby jsem měla za kamarády třeba i gay pár s adoptovanými dětmi, protože pro mě jako hlavní se seznámit, to je pro mě jako ideální, kdybych znala nějakou gay nebo lesbickou pár, kteréj osvojil, jo, ale já vím, že ženský většinou jako si nějakým způsobem poříděj ty děti jinak než skrz osvojení ... Takže bych byla ráda, kdyby jsem se dozvěděla o tom vlastně, jak k nim přistupuje společnost, protože je mi jasný, že tu roli mají určitě těžší. To stoprocentně.“ (Rozhovor 3).

Potvrdila mou hypotézu, že **lesbické páry se přiklání spíše k asistované reprodukci, než k osvojení.**

6. Diskuze

V první řadě je důležité říci, že rozhodnutí osvojit u všech párů předcházela **potřeba mít dítě**. V teoretické části (viz 1.5.) popisují motivaci k osvojení jako potřebu rodičovství, která není naplněna biologicky. Od toho se odvíjí také *zveřejněná potřeba* nenaplněného rodičovství, o které mluví Škoviera (2007, s. 54) a která s sebou nese potřebu rodičovské role, jež jsem u všech respondentů vnímala. Oba gay páry konstatovaly, že touhu mít děti měly vždy. Respondentka z lesbického páru uvedla, že se myšlenky partnerek na to, že chtějí děti, spojily těsně před tím, než se žadatelka obrátila na krajský úřad. To je oproti předchozím dvěma pářům odlišné, v nich prý vždy oba partneři věděli, že rodinu založit chtějí. První pár kromě toho také uváděl, že čím byli oba partneři starší, tím více tato potřeba rostla. K otázce, **kdo bude žadatelem**, a tedy i právním osvojitelem, dva páry ze tří přistupovaly pragmaticky. Rozhodnutí v lesbickém páru zřejmě záviselo na cizí národnosti partnerky a také na tom, že s myšlenkou mít dítě přišla právě žadatelka. První dva páry měly jistá **očekávání**, která se od skutečného průběhu lišila. Jednalo se o **obavy z homofobie**, která je jedním ze sociálních problémů, se kterými se potýkají osoby homosexuální orientace. Strach z homofobie může pramenit ze zkušeností homosexuálních lidí s předsudečným násilím (viz 2.5.3.). Druhý pár se na základě těchto obav dokonce rozhodl podniknout opatření, které mělo za cíl předejít homofobii v procesu. Změnili si adresu trvalého bydliště, aby měli jistotu, že přípravný kurz proběhne v pořádku. Ačkoliv první pár takovéto kroky nepodstupoval, bylo z rozhovoru s nimi patrné, že strach z homofobie měli. Matka z lesbického páru tvrdila, že žádná očekávání neměla, jelikož procesem procházela poprvé. V procesu byly poprvé i předešlé dva páry, ale měla jsem pocit, že se na rozdíl od respondentky během svého života setkali s větší mírou homofobie. Respondentka také sama uváděla, že se k ní společnost vzhledem k její sexualitě chová nediskriminačně, na rozdíl od státu, který ji v tomto směru právně znevýhodňuje. Způsoby takového znevýhodňování jsou blíže popsány v kapitole 2.4. o právních možnostech homosexuálů. Mohlo by to naznačovat, že se homosexualita u žen vnímá většinovou populací jako přirozenější, než je tomu u mužů. Zároveň tím navazuji na skutečnost, že společností je od žen mateřství očekáváno, zatímco od mužů otcovství spíše očekáváno není (Burešová, 2020, s. 70) (viz 2.3.3.). Lesbické partnerky mohou založit rodinu biologickou cestou, ale u gay párů je s tímto požadavkem schůdné pouze surogátní mateřství, které v České republice není právně vymezeno a navíc je také stigmatizováno (někteří odpůrci jej nazývají také „dítě na zakázku“ (Gregor, 2019)). Jedná se o důvody, které jsou zodpovědné za to, že se respondenti z gay párů v životě více potýkali s homofobií na základě jejich otcovství. Ačkoliv matka z lesbického páru ve svém okolí nemá žádné přátele, které by ve stejnopohlavním páru osvojili, souhlasila

s myšlenkou, že to mají gay páry ve svém rodičovství složitější, co se týká společnosti, jak také konstatuje Kutálková (2015, s. 15-16). Otec z prvního páru, který je zároveň sociálním otcem mi řekl, že je jeho okolí například v práci více zvědavé na jejich rodičovství, než na rodičovství jiných otců, kteří mají doma ženu s malým dítětem. Neustále jsou prý dotazováni, jestli to zvládají. Druhý pár hypotézu doplňuje tím, že některé ženy – matky mají tendenci je jako muže – otce edukovat nehledě na to, zdali jsou jako tátové zrovna spolu nebo sami s dítětem.

Všechny tři páry měly dobrou **zkušenost s přípravným kurzem i se sociálními pracovníky či pracovníci** v procesu. Podpora v procesu byla pro první pár ve všech ohledech dostatečná, druhý pár pociťoval absenci právní podpory a třetí respondentka mluvila o zklamání, které pociťovala na základě chybějící psychologické podpory, k níž měla složitou, dle jejích slov, nestandardní cestu. První i druhý pár konstatoval, že se v procesu setkali s někým, kdo je měl procesem provést, ale **neměl se stejnopohlavními páry žádnou zkušenost**. První z párů zdůrazňoval nutnost kurzů pro sociální pracovníky a další osoby, se kterými se páry na cestě za osvojením setkávají, za účelem školení v práci se stejnopohlavními žadateli. O těchto školeních mluví také Kutálková (2015, s. 62) a vnímá je jako nutné změny, které mají být prospěšné pro vznik homoparentálních rodin.

Pro dva ze tří párů bylo důležité, že je sociální pracovníci ubezpečovali, že mají možnost v procesu říci ne, pokud se jim něco nebude zdát. Jedná se o druhý a třetí pár. Dva páry také mluvili o jisté **nejistotě**, kterou pociťovali do okamžiku právního osvojení. Partneři v prvním z párů měli před vybráním vhodného dítěte strach, že jim ho nechtějí dát na základě jejich sexuality. Takové pocity mohou být důsledkem stigmatizace, se kterou se homosexuální lidé během svého života setkávají. O následcích sociální stigmatizace mluví například Meyer (2003 in Gates, 2015, s. 69) (viz 2.5.1.). Druhý pár cítil jakousi nejistotu do té doby, než došlo k rozhodnutí o osvojení soudem.

Doba procesu byla pro první pár dlouhá, druhý pár zpětně usoudil, že se nejednalo o krátký čas, ale během procesu neměli pocit, že by doba procesu byla dlouhá. Třetí respondentka proces jako dlouhý nehodnotila. Myslím si, že by se tento pocit u jednotlivých párů lišil, i kdyby ve výzkumu bylo více respondentů.

Na **legislativní nastavení pro stejnopohlavní páry** každopádně všichni respondenti reagovali podobně negativně. Právní nastavení pro stejnopohlavní páry je blíže popsáno v kapitole 2.4. Otcové v prvním páru své postavení konstatovali a podle mého názoru poněkud rezignovaně opakovali, že si na danou situaci zvykli. Druhý pár aktuální stav striktně odsoudil a hovořil o

tom, že taková diskriminace je špatná. Třetí respondentka dokonce zacházela do více emocionálního vyjádření, ve kterém tvrdila, že jsou s partnerkou obě naštvané. Vyjmenovala kromě toho také některé oblasti, kterých se tato diskriminace její rodiny dotýká (viz 2.3. a 2.4.3.) a zmínila, že přemýšlí také o tom, že se s partnerkou odstěhují do zahraničí. Druhý pár konstatoval, že by stát neměl dělat rozdíly mezi lidmi, a třetí respondentka prohlásila, že jedinou diskriminaci, kterou prožívá, je ta od státu, která je zároveň i tou nejhorší.

U prvního z párů, konkrétně u právního osvojitele, jsem si všimla **potřeby zdůrazňovat svou roli**. Partneri zároveň řekli, že se doma „špičkuje“ na základě svých rolí. V teoretické části zmiňuji tezi Pelechové (2020, s. 71), která v kontextu vzniku rodiny u lesbických párů mluví o těžkých rozhodnutích při asistované reprodukci, jako je například výběr role biologické a sociální matky. Domnívám se, že tíha takových rozhodnutí se netýká pouze tohoto typu vzniku rodiny, ale může se vztahovat také k osvojení. U druhého páru jsem tuto potřebu však nezaznamenala a v případě třetí respondentky nebyla možnost pozorovat vzájemnou interakci mezi partnerkami. Myslím si, že se jedná o potenciálně problémovou oblast, která by se stála za širší prozkoumání. Rozhodně však nemohu z tak malého vzorku učinit závěr, že rozdílnost v rolích mezi partnery může vytvářet zdroj konfliktů.

První z párů zmiňoval problematiku **právního vakua**, které měli předtím, než dítě právně osvojili, tedy než soud o osvojení finálně rozhodl. Pár měl dítě fyzicky doma, ale nemohl o něm rozhodovat, což může být problém napříč všemi osvojitelskými rodinami, tedy i těmi, které nejsou stejnopohlavní. Další dva páry tento fenomén každopádně nezmiňovaly. Ve třetím rozhovoru se respondentka zaměřila na **přípravu před převzetím dítěte do péče**, které byly opravdu narychlo a ona musela v krátkém časovém úseku předat svou práci a zároveň zařídit pro dítě vše potřebné. Říkala, že to pro ni bylo náročné.

První pár se setkal se **stigmatizací osvojení**. Setkali se s názory, že z osvojených dětí vyrostou problematické děti a také s údivem, jak někdo může opustit dítě a dát ho k osvojení. Druhý pár nemluvil o stejných případech stigmatizace, ale zmínil situace, které mi jako stigmatizační vůči osvojení či osvojitelům připadají. Jedná se o skutečnost, že jsou druhými obdivováni, že zvládají vychovávat osvojené dítě. Oběma partnerům ve druhém páru tento obdiv přišel směšný, protože se jedná o něco, co je pro ně naprosto normální. Myslím si, že se stigmatizací osvojení se osvojitelé setkávají obecně. Bylo by proto dobré provést další výzkum, který by se tímto druhem stigmatizace mohl zabývat.

Druhý z párů se prý na veřejnosti v **ČR necítí bezpečně**. Proto se raději na veřejnosti vyhýbají projevům, které by mohly vyvolat homofobní reakce. Cítila jsem z tohoto opatření **strach**, který jsem zároveň vnímala i u prvního páru, který měl obavy z průběhu kurzu. Tyto obavy mohou opět vycházet ze zkušeností s homofobií, o které píše v kapitole 2.5.2. Jeden otec z prvního páru vyřkl myšlenku, že by byl rád, kdyby nebyli jako tátové vnímáni jinak, než rodiny s heterosexuálními rodiči. Byl by rád, kdyby bylo jejich rodičovství a jejich vztah lidem jedno. U tohoto páru jsem se zaměřila také na normalitu, o které jeden z otců mluvil. Ačkoliv by rád stejnopohlavní rodiny normalizoval, asi dvakrát promluvil o různopohlavních rodinách jako o těch „normálních“. Může to být způsob sebestigmatizace, kterou si respondent ani sám neuvědomuje.

Druhý pár se v procesu osvojení setkal s prostředím **dětského centra**, ze kterého bylo jejich dítě osvojováno. Hovořili o tom, že se dětské centrum v procesu snažilo postupovat rychle a nerespektovalo ochranu dítěte, kterou zaručuje pomalé seznamování se s potenciálními osvojiteli, kterými v té době pár byl. Podle páru se jedná o běžnou zkušenost, kterou sdíleli s dalšími osvojiteli z přípravného kurzu. Sám pár vyřkl hypotézu, která staví na tom, že mají dětská centra zájem na rychlém průběhu procesu.

Rodina druhého páru se prý smířila s tím, že vnoučata mít nebude, proto pro ně byla skutečnost směřující k osvojení nová. Jedná se o fenomén, který popisují v teoretické části, konkrétně v kapitole 2.3.3. Právě na základě právního nastavení pro homosexuály v ČR je představa, že by mohly vznikat homoparentální rodiny pro mnohé vzdálená. Dále měla rodina druhého páru obavy, **zdali může mít osvojené dítě ráda**. Ty se ale podle páru rozplynuly okamžikem prvního setkání.

Respondentka ze třetího rozhovoru vyslovila přání, že **by byla ráda, kdyby byly stejnopohlavní páry obecně brány v potaz**. Absolvovala kurz terapeutického rodičovství, kde se od lektorů objevovala myšlenka, že by se mělo ve školách počítat s tím, že je navštěvují i děti z osvojitelských rodin. Bylo jí líto, že v tomto kontextu nezmínili také homoparentální rodiny. Sdělila mi, že si již zvykla na to, že je menšinou, ale i tak jí to bylo líto.

Biologické rodičovství bylo pro třetí respondentku nepřirozené a to je důvodem, proč se nerozhodla pro asistovanou reprodukci, ale pro osvojení. O asistované reprodukci a o tom, že se jedná o nejčastější způsob založení rodiny u lesbických párů píše v kapitole 2.3.4. Respondentka konstatovala, že je možné, že kdyby byla orientovaná heterosexuálně, vnímala by biologické rodičovství jinak, ale v jejím partnerství pro ni bylo osvojení daleko přirozenější.

Mám pocit, že je tento názor ojedinělý, a proto se jedná o jediný osvojitelský lesbický pár, který se mi do tohoto výzkumu podařilo najít. Sama respondentka konstatovala, že lesbické páry v jejím okolí podstupují asistovanou reprodukci, či se přímo domluví na dárcovství s mužem ze svého okolí. Potvrdila tím mou hypotézu, že lesbické páry prostě neosvojují. Jedná se o pozoruhodné zjištění a velice by mě zajímalo, jaké faktory mohou být zodpovědné za toto rozhodnutí. Preferování asistované reprodukce může být dáno například právně jednodušší cestou, kratší dobou procesu nebo tím, že rodina bude mít biologické dítě alespoň jedné z partnerek. Doporučuji další zkoumání i v této oblasti, protože mi přijde důležité co nejvíce zpřístupňovat osvojení stejnopohlavním párům, aby děti žijící v ústavních zařízeních měly větší šanci najít svou vlastní rodinu.

Závěr

Tato práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se věnuji třem oblastem, které jsou pro kontext výzkumu důležité – potřebám, homosexualitě a osvojení. V kapitole o potřebách se zabývám Abrahamem Maslowem a jeho pyramidě základních potřeb, dále zmiňuji výzkum Baštecké a Reiterové z roku 2005, který srovnával základní potřeby žen a mužů. Věnuji se také potřebám dětí a osvojitelů. V kapitole o homosexualitě definuji základní termíny, jako je sexuální orientace, pohlaví, gender, genderové stereotypy a právě homosexualita. Věnuji se zde také stejnopohlavním párům, homoparentalitě a její aktuální situaci v ČR, právním možností homosexuálů a sociálním problémům, se kterými se potýkají. Kromě toho všeho rozebírám i analýzu 21 studií, která se zaměřuje na vliv homoparentální rodiny na vývoj dítěte. Kapitola Osvojení má za cíl zorientovat čtenáře v základních a právních aspektech procesu osvojení. Věnuji se zde popisu toho, kdo může být osvojitelem a za jakých podmínek, jaké dítě je možné osvojit, kdo osvojení zprostředkovává a také stručně historii osvojení.

Empirická část je rozdělena na metodologii, analýzu a diskuzi. Cílem výzkumu byla identifikace a zkoumání potřeb stejnopohlavních párů v osvojení. Metodou výzkumu bylo dotazování, ve kterém jsem jako nástroj použila polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný vzorek byl malý. Konaly se celkem tři rozhovory, dva s gay páry a pouze jeden s párem lesbickým z důvodu nedostatku lesbických párů, které osvojily. Jako zajímavé vnímám zjištění, že lesbické páry nepřistupují k adopci jako k běžnému způsobu založení rodiny, ale spíše podstupují například asistovanou reprodukci. Metodou analýzy dat je IPA – interpretativní fenomenologická analýza, která je specifická v tom, že se zaměřuje na osobní prožívání respondentů a jeho interpretaci výzkumníka. V analytické části popisují výsledky každého rozhovorů zvlášť a následně je srovnávám v diskuzi.

Všechny páry před osvojením sdílely potřebu mít dítě. Otázka rozhodnutí, kdo bude žadatelem o osvojení, byla pro dva páry ze tří pragmatickou záležitostí. Dva páry se na cestě k osvojení setkaly s nějakým profesionálem, který neměl se stejnopohlavními páry žádnou zkušenost. Praktickým a okamžitým řešením, které by mohlo tento problém vyřešit, je povinné školení pro sociální pracovníky v práci se stejnopohlavními žadateli a homoparentálními rodinami. Dva páry se před začátkem procesu osvojení obávaly homofobie a byly příjemně překvapeny, že se v procesu nenacházela. Respondentka z třetího páru s homofobií prý obecně zkušenost nemá, a proto z ní v procesu strach neměla. Mluvila také o tom, že se k ní společnost diskriminačně nechová, na rozdíl od státu. V tomto kontextu zmiňovala oblasti, ve kterých je její rodina

znevýhodňována oproti rodinám s heterosexuálními rodiči. V názoru na legislativní nastavení jejich rodinného uspořádání se všechny páry shodly a odsoudily ho. S diskriminací ve společnosti se ovšem další dva páry v životě zřejmě setkaly, čemuž odpovídá již zmíněný strach z homofobie. Druhý z párů se na veřejnosti v ČR prý dokonce necítí bezpečně. Všechny páry zmínily rozdíl v pohledu společnosti na rodičovství mužů a žen, kdy od žen je více předpokládáno, že naplní své mateřství, než muži otcovství. To může být důvodem pro smíření se s bezdětností u gay párů očima jich samotných a jejich okolí.

Do budoucna doporučuji zaměřit se na výzkum možných konfliktů, které mohou vznikat mezi partnery na základě rozdílnosti v rodičovských rolích a studiu faktorů vedoucím k malému počtu osvojení lesbickými páry.

Seznam literatury

1. ALLEN, Eileen K. a Lyn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002.
2. BAŠTECKÁ, Bohumila a Eva REITEROVÁ. *Současné potřeby a Abraham Maslow*. In: VARIA PSYCHOLOGICA X. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 63-88. ISBN 80-244-1060-5. ISSN 1214-3251.
3. BUREŠOVÁ, Kateřina. *Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020. ISBN 978-80-7330-371-6.
4. COAN, Richard W. *Duševní zdraví a problém optimální osobnosti*. Bratislava, PMP a VÚDPaP. Metodický materiál, 1985, 11.
5. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
6. FALK, Patricia J. The Gap Between Psychological Assumptions and Empirical Research in Lesbian Mother Child Custody Cases. In: GOTTFRIED, Adele E. a Allen W. GOTTFRIED. *Redefining Families: Implications for Children's Development*. New York: Plenum, 1994, s. 131-156. ISBN 978-03-06445-59-0.
7. GREGOR, Jan. Snahy změnit význam manželství přinášejí skrytá rizika uvedla Jana Jochová pro Epoch Times. Aliance pro rodinu [online]. Praha: Alipro, 2023, 2019 [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://alipro.cz/2019/08/20/snahy-zmenit-vyznam-manzelstvi-prinaseji-skryta-rizika-uedla-jana-jochova-pro-epoch-times/>
8. FROST, David M. a Ilan H. MEYER. Internalized Homophobia and Relationship Quality among Lesbians, Gay Men, and Bisexuals. *Journal of Counseling Psychology*. 2009, 56(1), 97-109. ISSN 1939-2168.
9. GATES, Gary J. *Marriage and Family: LGBT Individuals and Same-Sex Couples. The Future of Children*. 2015, 25(2), 67-87. ISSN 1054-8289.
10. GOLOMBOK, Susan. *Modern Families: Parents and Children in New Family Forms*. Cambridge. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. ISBN 978-11-072-9537-7.
11. GREEN, Richard, J. B. MANDEL, M. R. HOTVEDT, James GRAY a Laurel SMITH. Lesbian mothers and their children: A comparison with solo parent heterosexual mothers and their children. *Archives of Sexual Behavior*. 1986, 15(12), 167-184. Dostupné z: doi:10.1007/BF01542224
12. HAJDÍKOVÁ, Lada a Helena ČECHOVÁ. *Duhová příručka pro vyučující: Jak přispívat k bezpečnému a zdravému klimatu v prostředí školy na příkladu prevence homofobní šikany*. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, 2016. ISBN 978-80-88175-01-8.

13. Homosexual Activity. Equaldex [online]. Los Angeles: Dan Leveille, 2023 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.equaldex.com/>
14. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-877-1.
15. KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. ISBN 978-80-260-8550-8.
16. LANGMEIER, Josef. Otázka psychické deprivace a vývoj výchovných názorů u nás. *Československá pediatrie*. 1962, (17). ISSN 0069-2328.
17. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vydání. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-1983-5.
18. LEFTON, R., V. BUZZOTTA, M. SHERBERG a D. KARRAKER. *Effective motivation through performance appraisal*. New York: Wiley, 1977. ISBN 978-04-710-2994-6.
19. MASLOW, Abraham. *Motivace a osobnost*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1728-2.
20. MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
21. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.
22. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
23. MEYER, I.H. a L. DEAN. Internalized homophobia, intimacy, and sexual behavior among gay and bisexual men. In: HEREK, G.M. *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals*. London: SAGE Publications, 1998, s. 160-186. ISBN 978-14-522-4381-8.
24. MEYER, Ilan H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*. 2003, 129(5), 674-697. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.129.5.674
25. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.
26. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vydání. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
27. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-210-5648-0.

28. PAVLICA, Karel. Homofobie, bifobie, transfobie, jejich projevy a možnosti práce s poškozenými. In: HORÁKOVÁ, Adéla, Karel PAVLICA, Tereza PELECHOVÁ, Michal PITOŇÁK, Jiří PROCHÁZKA, Aleš RUMPEL a Radek ŠOUSTAL. *Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče: příručka pro pracovníky*pracovnice v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Prague Pride, 2020, s. 45-51. ISBN 978-80-906362-5-5.
29. PAVLICA, Karel. Varianty lidské sexuality. In: NEVŘALA, Jan a kol. *Sociální antropologie pro studenty sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 60-77. ISBN 978-80-7368-404-4.
30. PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
31. PELECHOVÁ, Tereza. Duhové rodičovství. In: HORÁKOVÁ, Adéla, Karel PAVLICA, Tereza PELECHOVÁ, Michal PITOŇÁK, Jiří PROCHÁZKA, Aleš RUMPEL a Radek ŠOUSTAL. *Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče: příručka pro pracovníky*pracovnice v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Prague Pride, 2020, s. 67-77. ISBN 978-80-906362-5-5.
32. POLÁŠKOVÁ, Eva. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6.
33. PUTNA, Martin C. a kol. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2013. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2293-6.
34. SÁEZ, Macarena. *Same Sex Couples – Comparative Insights on Marriage and Cohabitation*. Dordrecht: Springer, 2015. ISBN 978-94-017-9774-0.
35. SCHOOLEROVÁ, Jayne. *Adopce – vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
36. SIKOROVÁ, Lucie. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*. Praha: GRADA Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-7105-2.
37. SLOBODA, Zdeněk. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.
38. STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ. (How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?. *American Sociological Review*. *American Sociological Association*, 2001, 66(2), 159-183. ISSN 00031224.
39. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

40. ŠMAUSOVÁ, Gerlinda. Epistemologická situace poznání pohlaví a genderu. In: *Sociologica – andragogica*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 11-22. ISBN 80-244-1377-9. ISSN 1803-0246.
41. ŠOUSTAL, Radek. Náhradní rodinná péče se zaměřením na LGBT+ osoby. In: HORÁKOVÁ, Adéla, Karel PAVLICA, Tereza PELECHOVÁ, Michal PITOŇÁK, Jiří PROCHÁZKA, Aleš RUMPEL a Radek ŠOUSTAL. *Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče: příručka pro pracovníky*pracovnice v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Prague Pride, 2020, s. 79-115. ISBN 978-80-906362-5-5.
42. VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti. Výzkum veřejného ochránce práv 2019 [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf
43. VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967.
44. WEISS, Petr. Poruchy pohlavní identity. *Psychiatrie pro praxi*. 2013, 14(2), 69-71. ISSN 1803-5272.

Legislativní zdroje

45. Nález č. 234/2016 Sb., ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu na zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
46. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
47. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
48. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
49. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů v původním znění
50. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
51. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

Příloha 1 – Scénář rozhovoru

Rozhovor – Potřeby stejnopohlavních párů při osvojení

Cesta k rozhodnutí osvojit

1. Povíte mi prosím, jaká byla vaše cesta k rozhodnutí osvojit?
2. Toužili/y jste vždy po dětech?
 - a. Jaké byly vaše překážky?
 - b. Kdy poprvé jste o nich začali/y uvažovat? (myšleno obecně v životě)
 - i. A kdy se tyto myšlenky spojily? (myšleno na společné rodičovství)
 - ii. Shodli/y jste se na tom již od začátku? Nebo jste nad tím museli/y hodně společně přemýšlet?
3. **Zvažovali/y jste jiné formy založení rodiny, jako náhradní matka/asistovaná reprodukce?**
 - a. Proč jste se rozhodli/y právě pro osvojení?

Reakce okolí

4. Jak vnímá vaše rodičovství společnost?
 - a. Je pro vás její vnímání důležité?
5. Jak ideálně by stát a společnost měla reagovat na stejnopohlavní rodičovství?
6. **Vnímáte rozdíl v pohledu společnosti na lesbické a gay páry? (Myšleno tak, že od žen je spíše očekáváno, že naplní mateřství než od mužů otcovství.)**
7. Jak reagovalo vaše okolí na vaše rozhodnutí osvojit?
 - a. Setkali/y jste se s negativními názory?

Proces osvojení

8. Povíte mi prosím, jak probíhal proces osvojení? (jaké měl fáze apod.)
9. **Kdo vám v procesu poskytoval podporu?**
 - a. Byli/y jste v kontaktu s nějakou organizací, která vám pomáhala v procesu/zprostředkovávala informace?
 - i. O jakou organizaci nebo o jaké organizace se jedná?
 - ii. Jak jste se o nich dozvěděli?
10. Kdo z vás je právním osvojitelem? Jak se stalo, že jste to zrovna vy?
 - i. A jak se v těch rolích cítíte?

11. Jaká je vaše zkušenost se spoluprací OSPOD?

- a. Jak se k vám stavěli/y sociální pracovníci/pracovnice?
 - i. Cítili/y jste z jejich strany podporu?
 - ii. Byla komunikace z jejich strany ve vašich očích profesionální?

12. Co obsahovaly přípravy na osvojení po podání žádosti?

- a. Jak jste to organizačně dělali/y vy dva/dvě – doma? (kdo co dělal)
- b. Setkali/y jste se během nich s homofobií?
 - i. Pociťovali/y jste například, že se k vám chovají na základě vaší sexuality jinak než k jiným párům?
- c. Napadá vás něco, co byste během příprav potřebovali/y? (například větší podporu, větší množství informací apod.)

13. Setkali/y jste se během procesu i s jinými stejnopohlavními páry?

- a. Pokud byste to věděli/y, prožívaly tyto páry proces podobně jako vy?

14. Popíšete mi prosím fázi, kdy docházelo k vašemu propojení s dítětem?

- a. Jak první setkání s dítětem proběhlo?
- b. Jak na vás reagovalo dítě?

Hodnocení

15. Jaká jste měli/y očekávání od procesu? A zpětně – vzdálilo se to nějak od původní představy? A v čem?

- a. Co hodnotíte jako pozitivní?
- b. Co byste rádi/y naopak zažili/y jinak?
 - i. Co vám pomáhalo tu nejtěžší věc řešit?
 - ii. Je něco, co byste potřebovali/y navíc v celém procesu? Co by vám pomohlo se cítit lépe?
- c. Kdybyste mohli v procesu něco změnit systémově, co by to bylo?

16. (Z vašeho vyprávění mám pocit, že nemáte jste se ve svém procesu s homofobií neseekali, vnímám to tak správně?)

Legislativa v ČR

17. Jak se cítíte ohledně nerovného postavení manželství a registrovaného partnerství v ČR z pohledu práva?

Příloha 2 – Informovaný souhlas

Název aktivity: účast ve výzkumu bakalářské práce

Pracoviště: Katedra sociální práce FF UK

Vedoucí výzkumné aktivity: JUDr. PaedDr. PhDr. Daniel Hanuš, Ph.D., LL.M., MBA

Členka řešitelského týmu aktivity: Tereza Marčanová

Kontaktní tel.: 775 176 595

E-mail: terezamarcanova@seznam.cz

Vážená paní, vážený pane,

Cílem mé bakalářské práce je zjistit a prozkoumat, jaké potřeby mají stejnopohlavní rodiče v oblasti osvojení.

Zajímá mě, jaký byl proces osvojení, přípravy na něj a přístup sociálních pracovníků/pracovnic vůči vám. Také se budu zaměřovat na reakce okolí a rodiny a vaši cestu k rozhodnutí osvojit.

Ráda bych tímto výzkumem pojmenovala potřeby osvojitelů, kteří žijí ve stejnopohlavním páru.

Udělení souhlasu

Prohlašuji, že jsem si přečetl/a všechny výše uvedené informace o aktivitě. Na základě poskytnutých informací dobrovolně souhlasím se svou účastí na této aktivitě. Souhlasím s tím, že rozhovor se mnou bude nahráván, přičemž můžu kdykoliv požádat o přerušení nahrávání. Rozumím, že rozhovor bude dostupný osobám, které se podílejí na výše uvedeném projektu. Byl/a jsem informován/a, že moje jméno bude při prezentaci výsledků výzkumu anonymizováno. Rozumím, že nakládání s mými osobními údaji odpovídá pravidlům GDPR.

Souhlasím se svou účastí na výzkumné aktivitě.

Nesouhlasím se svou účastí a výzkumné aktivitě.

V Praze dne _____

Jméno: _____

Podpis: _____

Příloha 3 – Ukázka zpracovaného rozhovoru

A: Takže to mi přišlo dobrý.

B: Pak ale samozřejmě takový to, ten současný legislativní stav je jako špatně, vůči nám. To ale nesouviselo jako přímo s tím procesem, jak jsme ho prožívali, ale – no tohle to je prostě špatně.

T: Já tuhle otázku nemám připravenou, jen mi to tak vyplynulo, s tím legislativním nastavením, který je špatně, tak v jakých všech možných oblastech se to toho vašeho procesu jako dotýkalo?

A: Jako přímo toho procesu, myslíte?

T: Mhm.

B: No toho procesu jako fakticky ne, protože tím procesem jsem procházel úplně stejně. Jenom jsem byl v kolonce na formuláři zařazený mezi manželka, partnerka. Protože tam nemá formuláře pro dva muže a pro dvě ženy. Takže co se týče toho procesu, tak ne, protože jsme tím procházeli úplně stejně. Ale potom, jako fakticky, to má jako dopad od těch rodičovských práv, o tom, že nemůžeme se střídat na rodičovský, nemůžete vlastně očekávat od zaměstnavatele stejný ústupky jako u těch to, pak samozřejmě věci, který se týkají rozhodování, právní jistoty, lékařů a tak dále, jo. My jsme nezažili nikde, jako když se šlo k doktorce něco, že bych musel něco dokládat. To jsme zatím jako reálně nezažili, ale prostě po ty právní stránce je to nejistota, no. A záleží doopravdy na tom jak ta druhá strana, se kterou jednáte, ať jsou to úřady, zaměstnavatel, kdokoli, jak jako jak je vstřícnější. Na kolik má pochopení a tak.

A: Tam se můžete setkat s tak jako s různými lidma, prostě to je o lidech. Je to o tom, jaký máte štěstí na lidi. Což je vlastně pro vás taky takovej stres a nejistota, protože nikdy nevíte, co se může stát.

T: A kdo vám v tom celým poskytoval podporu?

A: Myslíte – no jako určitě jako rodina. Do jistý míry. Protože byli obeznámeni s tím, že chceme jako adoptovat. Pak to byli samozřejmě naši nejbližší přátelé.

B: A z té organizace pak samozřejmě máte jako osobu, která vás doprovází, nebo která je jako kontaktní osoba. Takže tu jsme měli, ale ve své podstatě vlastně to, co tam, jako podle mě jako chybí, v tom procesu, obecně, je vlastně ta právní podpora, jo. Ale to nemyslím ve vztahu jako k tomu, že jsme gay pár, ale obecně, jako – já třeba jsem profesí sociální pracovník a tak dál, význam se relativně v těch procesech, ale jako i to, co nám říkali ty naši přátelé z té přípravy, tak vlastně tam vzniká tolik různých variací, právních situací, kdy potřebujete vlastně rychle pomoc právníka, který vám jako pomůže, nebo člověka, který vám pomůže podat nějaký návrh proti něčemu se odvolat, někde prostě jako to a tady v tom ohledu vlastně nemáte moc velkou jako podporu. Pokud si jí nezajistíte sami někde, si nezaplátíte právníka, nebo nemáte někoho v rodině, kdo je právník, někoho, kdo se v tom rodinném právu vyzná, jo. Takže to si myslím, že je takový jako, že jste tam jako do toho procesu hozený a jako nám třeba ta sociální pracovnice pomáhala, jo. ale stejně jako si myslím, že ta podpora z právní stránky je podle mě jako důležitá, je podceněná v tom procesu.

A: Jo, pak, že se může stát, že vás ten systém někdy vědomě, někdy nevědomě vlastně natlačí do nějakých jako situací, kde byste třeba jako nemusela být. Naším přátelům se stalo, že chtěli urychlit, teda aby měli jako dítě, už byli pro ně nějakým způsobem jako předvybraný, tak oni je vlastně jako natlačili do pěstounství, ale pak jim neřekli, že pěstounství samozřejmě má nějaký jako, jak to říct, úskalí, který vás můžou čekat. Jo, tam ta právní nejistota v jistým slova smyslu je, protože oni kdykoliv o něj vlastně mohli přijít. Takže takovýhle jako věci tam nastávají, přičemž vlastně jejich cílem bylo jako adopce a oni je prostě jako natlačili do pěstounství, aby jako rychle všechno se jako

MT Marčanová, Tereza
Současný legislativní nastavení pro stejnopohlavní páry hodnotí jako špatné.

MT Marčanová, Tereza
Téma: Současný legislativní nastavení pro stejnopohlavní páry.

Odpovědět

MT Marčanová, Tereza
Procesu se legislativní rozdíly nedotkly, ale *B* zmiňuje formulář, kde je zařazen mezi manželka, partnerka.

MT Marčanová, Tereza
Téma: Formuláře pro osvojitele.

Odpovědět

MT Marčanová, Tereza
Výjmenová oblasti, ve kterých je problém s rodičovskými právy, které *B* nevznikly.

MT Marčanová, Tereza
Téma: Dopad legislativy.

Odpovědět

MT Marčanová, Tereza
Zatím se neseťkali s problémem, že by musel někde dokládat, že je *B* zákonným zástupcem.

MT Marčanová, Tereza
Téma: Zkušenosti s jinými subjekty.

Odpovědět

MT Marčanová, Tereza
Je to pro ně nejistota.

MT Marčanová, Tereza
Téma: Nejistota.

Odpovědět